

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม
THE ROLES OF RELIGIOUS ACTIVITY OF THE PUBLIC WELFARE OF
SANGHA ADMINISTRATORS IN
NAKORN PATHOM PROVINCE

พระสมุห์จรัญ จารุธมฺโม (จารุเจริญวงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

พระสมุห์จรัญ จารุธมฺโม (จารุเจริญวงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ROLES OF RELIGIOUS ACTIVITY OF THE PUBLIC WELFARE OF
SANGHA ADMINISTRATORS IN
NAKORN PATHOM PROVINCE

PHRASAMUJARAN CĀRUDHAMMO (JARUJALEANWONG)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง "บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขของพระสงฆ์ฆราวาสในจังหวัดนครปฐม"
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(พระวิสุทธิภัทรธาดา, ดร.)

กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทองวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ
(พระครูปริมานุรักษ์, รศ.ดร.)

กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินทปโย, ผศ.)

กรรมการ
(ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูปริมานุรักษ์, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปโย, ผศ.

กรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมุห์จรัญ จารุอมไม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย : พระสมุห์จรัญ จารุธมโม (จารุเจริญวงษ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร., B.A., M.A., Ph.D.(Eco.).

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., พธ.บ., ศศ.ม.,ร ป.ม.
(การจัดการความขัดแย้ง)

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่พระสังฆาธิการออกปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๘๖๗๐ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการศึกษาพบว่า

๑. ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็น

รายชื่อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๕$) ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$) ด้านการพัฒนาจิตใจ

๒. บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานสภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพ แตกต่างกันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาส่วนใหญ่ของวัดในการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือปัญหาการนโยบายการทำงานขาดแผนงาน การจัดการที่ไม่เหมาะสมกับงานและการกระจายงาน การอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมในงานการสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกัน ทำให้งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น วัดและคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐมผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทุกระดับ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่ กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกวัดของจังหวัดนครปฐมอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจริยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทนเสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

Thesis Title : The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province.
Researcher : Phrasmujaran cārudhammo (Jarujaleanwong)
Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhru Purimanurak, Assoc.Prof. B.A., M.A., Ph.D.(Eco).
 : Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst.Prof., B.A., M.A.,

M.P.A.,(Conflict Management)

: Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

Date of Graduation : March 31, 2013

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the level of opinions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province., 2) to compare the level of opinions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province., and 3) to suggest the guideline to the level of opinions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province. The research methodology is the Survey Research and collecting the data in the Field Study of 400 people of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province. The tool employed for collecting data is the questionnaire which has 3 parts. Part 1 is the general personnel data of the people who answer the questionnaires. Part 2 is the questionnaire about the opinions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province. Part 3 is the questionnaire about the problems, obstacles and suggestions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province. Statistical software is used as analytical tool in order to figure out the frequency, percentage, mean and standard deviation. In addition, the F-Test is analyzed by the “One-way analysis of variance” approach. The result indicates the rate of confidence as 0.9670.

The Findings of the study were concluded as follow :

1. The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province for three sides such as Mental Development, Local Development and Culture Promotion in the general are at the good level (Average = 3.86). When considered by topics found that the mental development side, the people have the opinions as a good level) Average = 3.75). But the sides of local development and the culture promotion found that the people have the opinions at the good levels (Average = 3.51)

2. The comparative of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province, found that People opinion toward The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province were classified by personal factors, have

no difference and was not found significant differences even at .05 level of significance, rejecting the set hypotheses.

3. problems, obstacles and suggestions of The roles of religious activity of the public welfare of Sangha Administrators in Nakorn Pathom Province as follow The major problems of roles of temples in the Public Welfare are the problems of good plan policy and distribution of helping for three sides such as Mental Development, Local Development and Culture Promotion in the general inefficiently and not cover all areas. It lacks of activities to promote the Public Welfare to the community and no continuous program. It also lacks of supporting and cooperation with government and private organizations. It does not have the support from Sanghas or monks and no cooperation among monks. It also lack of the good quality human resource and inefficiency of working in the future.

Therefore, Temples and Buddhist monks in Nakorn Pathom Province should have the authority who have the full responsibility in Public Welfare all levels. They should increase the enough and efficient staff of monks. They should improve the working efficiency and decentralize the authority to cover all areas in Nakorn Pathom Province. They also should have the good working system and network. They should use the high potentials to work and behave well as Buddhist principles including patience, work hard for the security of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ได้เมตตาช่วยให้งานลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณพระครูปริมาณูรักษ, รัช.,ดร. ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.และ ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ขอขอบคุณ พระมหาสม กลยาโณ,ดร., พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร, พระมหาโยตะ ปยุตโต, ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช และผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามพร้อมให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระราชรัตนมณี เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ได้เมตตาอนุเคราะห์อนุญาตในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบคุณผู้ที่ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย จนทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูสิริบุญญาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี วัดสำโรง, พระครูถาวรศีลวัตร เจ้าคณะอำเภอบางเลน วัดลานคา, พระครูอาทรภักทกิจ เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน วัดโพธิ์งาม, พระศรีธีรวงศ์ เจ้าคณะอำเภอดอนตูม วัดพระประโทนเจดีย์ และพระศรีปริยัติมณีเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม วัดพระงาม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

ขอขอบคุณต่อคณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะให้ความรู้พร้อมคำแนะนำแนวทางในการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อนๆ พระนิสิตการจัดการเชิงพุทธทุกรูป ที่ให้กำลังใจและคำแนะนำ

อานิสงส์ไต่ที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

พระสมุห์จรัญ จารุธมโม (จารุเจริญวงศ์)

๑ มกราคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๖)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๓)
บทที่ ๑	บทนำ
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
๑.๓	ขอบเขตการวิจัย
๑.๔	ปัญหาที่ต้องการทราบ
๑.๕	สมมติฐานการวิจัย
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
บทที่ ๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์
๒.๔	บทบาทของวัดในงานสาธารณสุขสงเคราะห์
๒.๕	งานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัดนครปฐม
๒.๖	พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม
๒.๗	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๘	กรอบแนวคิดในการวิจัย

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง		หน้า
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๐
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๐
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๐
	๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๑๐๒
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๕
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๑๐๗
	๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๘
	๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๑๐
	๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๑๗
	๔.๔ ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหามบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๒๒
	๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๒๗
	๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๕	บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๓
	๕.๑ สรุปการวิจัย	๑๓๓
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๖
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๘
บรรณานุกรม		๑๔๐
ภาคผนวก		
	ก. รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่อง	๑๔๘
	ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๕๐
	ค. ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)	๑๕๖
	สารบัญ (ต่อ)	
เรื่อง		หน้า
	ง. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๖๑
	จ. ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)	๑๖๙

ฉ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของ แบบสอบถาม	๑๗๑
ช. ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๗๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอำเภอ	๑๐๑
๔.๑	แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อ บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน	๑๑๐

๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน	๑๑๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๑๑๓
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๑๕
๔.๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ	๑๑๗
๔.๗	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ	๑๑๘
๔.๘	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๑๙
๔.๙	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	๑๒๐
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด	๑๒๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาจิตใจ	๑๒๒
๔.๑๒	ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๑๒๔

๔.๑๓	ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการส่งเสริม	๑๒๕
------	--	-----

สารบัญแผนภาพ		หน้า
แผนภาพที่		
๒.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๙
๔.๑	สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๕ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๓๑ หน้า ๒๖๕ เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครองตามพระธรรมวินัย และใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดียนั้น คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้นพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๑ ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเป็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหา

^๑พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

สังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบาก หรือกระทำการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^๒ วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อการเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขส่งผลต่อประเทศได้เป็นอย่างดี

จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัด ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจพบว่า วัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ คือ ประการที่หนึ่ง วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากกว่า ประการที่สอง วัดเดิมที่เคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของหนุ่มท้องถิ่นอื่นซึ่งแม้อุปชฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามแบบลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับโรงพระตามแบบมหายาน ในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก ประการที่สี่ วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาและไม่อยากเข้าวัด ประการที่ห้า วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้ ความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำประเทศเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา จะมีการบริหารจัดการอย่างไร จึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาของวัด และพระสงฆ์ คือผู้เข้ามาบวชในปัจจุบันมิได้มีการเลือกสรร ขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณี มิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลาย ๆ อย่าง การวางตัวของพระไม่เหมาะสมขาดความสำรวม บางวัดมุ่งในการพัฒนาวัดอุทยานสถานที่มีมากกว่าการพัฒนาวัด การศึกษาหรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน^๓ จากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคม เปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาใน

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^๓กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๖๑.

พระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกทีเป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ^๔ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจ ดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ

การบริหารจัดการองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ความต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ(Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คน หรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่นเป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่ได้มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารบุคลากรในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์^๖ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรม

^๔ประเวศ วะสี, ศ.นพ., “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม”, **หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^๕บุญช่วย จันทร์เห่า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๔.

^๖ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒)

วินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธา ความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย^๗

เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่า การบริหารวัด คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูป ได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ ก็คือ เจ้าอาวาสจำนวนมากที่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปะละเลยพระภิกษุสามเณร ในการปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด^๘

ในส่วนของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ของจังหวัดนครปฐมนั้น โดยทางเจ้าคณะจังหวัด พระราชรัตนมุนีได้เน้นการช่วยเหลือผู้คนที่ขัดสน และร้องขอความช่วยเหลือมาถึงทางวัด โดยให้ตระหนักอย่างเต็มที่ว่า พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้ อย่าเป็นแต่เพียงผู้รับแต่ฝ่ายเดียว และในขณะเดียวกันต้องบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งให้ถูกต้องตามพระธรรมพระวินัย อีกด้วย

ดังนั้น การสาธารณสุขสงเคราะห์ จึงเป็นงานหนึ่งของเจ้าอาวาส ในงาน ๖ ด้าน การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นหลัก โดยเน้นอยู่ ๓ ด้านด้วยกันคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น และด้านการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรม การทำวิจัยเรื่อง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมเพื่อจะได้ทราบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อวัดและจะได้ทราบว่าประชาชนมีความต้องการให้ช่วยสงเคราะห์ในเรื่องใดบ้าง และศึกษาผลกระทบในด้านใดกับวัดบ้าง เพื่อวัดจะได้มีแนวทางปรับปรุงพัฒนาวางแผนดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้เป็นไปในทางที่ศรัทธาอันจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดและชุมชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

^๗พระมหาสุริยา หอมวัน, “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๙)

^๘ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, หน้า ๘๙.

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ใน ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๑.๓.๒ ขอบเขตตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ๓ ด้านคือ ๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนใน ๗ อำเภอ ในจังหวัดนครปฐม ประจำปี ๒๕๕๕ จำนวน ๘๒๙,๕๘๐ คน^๔ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของTARO YAMANE ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ในจังหวัดนครปฐม ที่มีพระสังฆาธิการปฏิบัติศาสนกิจอยู่ใน ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม, อำเภอกำแพงแสน, อำเภอนครชัยศรี, อำเภอดอนตูม, อำเภอบางเลน, อำเภอสสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๑๐ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

^๔สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึก ทศนะ ของประชาชนทั่วไปในจังหวัดนครปฐม ที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมและการทำหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งที่ครองอยู่ และแสดงพฤติกรรมตามหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งที่ตนครองอยู่ของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชน โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์หรือ สาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นใน ๓ ด้านดังนี้คือ

๑. ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน หมายถึง การให้การอบรมสั่งสอนประชาชนได้เข้าถึงหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความดีทางจิตใจในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ ตลอดจนให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์สั่งสอนอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คุณงามความดี เพื่อเป็นเยาวชนที่มีคุณค่าของชุมชนและสังคมประเทศชาติ

๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น หมายถึง การให้การอนุเคราะห์ สงเคราะห์แก่ชุมชนในด้านการก่อสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และให้การส่งเสริมพัฒนาด้านอาชีพตลอดจนพัฒนา

คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความเจริญรุ่งเรือง สงบสุข เข้มแข็ง และมีความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การให้อบรมความรู้และส่งเสริม ศิลป ประเพณีวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาและของท้องถิ่น ตลอดจนให้การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญา ท้องถิ่นของชุมชน เพื่อเป็นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชนสืบต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการ ปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการนิยามเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น ๗ ส่วน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

๒.๒.๓ ความสำคัญของบทบาท

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาวัด

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์

๒.๒.๖ ปัญหาเกี่ยวกับเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๓.๒ ความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๓.๓ หลักธรรมที่สนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๔ บทบาทของวัดในงานการสาธารณสงเคราะห์

๒.๔.๑ การสาธารณสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

๒.๔.๒ การสาธารณสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

๒.๔.๓ การสาธารณสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๒.๕ งานสาธารณสงเคราะห์ในประชาชนในจังหวัดนครปฐม

๒.๕.๑ การสาธารณสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

๒.๕.๒ การสาธารณสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

๒.๕.๓ การสาธารณสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๒.๖ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการพบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า ความคิดเห็น ไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ สิ่งที่มีอยู่ในใจ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป หรือสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควร^๑

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฐฐิ) หมายความว่า ความรวมถึง ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่นิยมเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^๒

กู๊ด (Good) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^๓

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^๔

ไอแซค (Isaak) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทุกๆ ไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^๕

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๑.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๗๕-๓๗๖.

^๓Good ,C.V., Dictionary of Education, (New York : Mc Graw-Hill Book Company, 1973), p. 338.

^๔Kolesnik, W.L., Education Psychology Industry, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), p .320.

^๕Isaak, A.C., Scope and Methods of Political Scienc : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), p. 203.

เอนเจิล และสเนลโกรบ (Engle and Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่^๖

จากความหมายของความคิดเห็นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นคือ ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ผ่านพบ ผสมผสานกับหลักการและเหตุผลอันได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และประกอบด้วยสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควรจะนำพาซึ่งความคิดเห็นที่ติงามได้

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ปรากฏว่า มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกร่างกายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกร่างกายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนตั้งนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๗

จิตรจางง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิตสังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงาม ความหลุดพ้น หรือนำพาไปสู่ความเสื่อมความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกิริยาออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอย่างไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^๘

นูนเนตว์ เจมส์ ซี (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และ

^๖Engle, T.L. and L. Snellgrove, *Psychology:Its Principle and Application*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), p. 593.

^๗กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^๘จิตรจางง สุภาพ, *ทฤษฎีชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๙.

ความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^๙

เบส เจ ดับลิว (Best, J.W) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมานั้น วิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุดที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น^{๑๐}

เฟรด เอ็ม.พี. แมน (Feld M.P. man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๑๑}

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันประกอบด้วย

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

^๙Nunnally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๑๐}Best, J.W., **Reseach in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), p 169.

^{๑๑}Fled M.P. man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้^{๑๒}

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่น่าจะแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกมาอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๑๓}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับคือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานาน เรียกว่าความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๑๔}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ มาก โดยเฉพาะความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิ เพราะจะทำให้เกิดการกระทำ การพูด และการคิด เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและสามารถสร้างสรรค์พัฒนาในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติได้ และความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งมีความเห็นแบบเห็นด้วยหรือความคิดเห็นแบบไม่เห็นด้วย กับแบบข้อความที่กำหนดให้โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย หรือตามภาระหน้าที่สำคัญกำหนดขึ้น ทั้งนี้บุคคลแต่ละคนอาจจะมีบทบาทได้หลายอย่างตามสถานะของตน เช่น เมื่ออยู่ในสถานที่ทำงานก็มีบทบาทไปตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคนๆหนึ่งจะมีหลายบทบาท ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องสอดคล้องกับบทบาทนั้น ๆ ด้วย

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

^{๑๒} วิเชียร เกตุสิงค์, **หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔), หน้า ๙๔-๙๗.

^{๑๓} สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^{๑๔} อุทัย หิรัญโต, **สังคมวิทยาประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัย พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า บทบาท ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ว่าเป็นการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น^{๑๕}

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายของบทบาท (Role) ว่า “เป็นการกระทำ ตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมี บทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป ดังนั้น บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพ ต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมทำให้คู่สัมพันธ์ มีการ กระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่ง เป็นพ่อ จะได้รับการคาดหวังจากสังคม ให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดูและอื่นๆ เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่น ครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ผู้นั้นอยู่”^{๑๖}

ฉลอง มาปรีดา ให้ความหมายของคำ “บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออก ตามความคาดหวัง ของ ตนหรือผู้อื่น”^{๑๗}

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า “บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ เป็น พฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามหน้าที่ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียน ตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรั้วของชาติ ลูกต้องเชื่อฟัง พ่อแม่ เป็นต้น”^{๑๘}

รวีช บุญยมณี ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ของ George Herbert Mead เป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิจากทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic-interaction Theory) Mead เสนอว่า บุคคลเรียนรู้ว่าตัวเองเป็นใครในระหว่างกระบวนการเรียนรู้ บทบาท ในที่สุดบทบาทที่บุคคลแสดงออกจะกลับมาเป็นตัวเขา โดยการหล่อหลอม (Shape) และปรับ ให้เหมาะสมกับความเป็นตัวตน (Self) ของเขา และบทบาททางสังคมของบุคคลได้มาจากการหล่อ หลอมพฤติกรรมและบุคลิกภาพ (Personality) ของเขา นอกจากนั้นทฤษฎีบทบาทยังมองความเป็น ตัวตนในฐานะที่เป็นการกระทำ (Performance) คือ เป็นผลผลิตของบทบาททางสังคมบทบาทใด บทบาทหนึ่ง (Product of Specific Social Roles) ถ้าใครก็ตามเปลี่ยนบทบาทเขาจะต้องเปลี่ยน ความเป็นตัวตนด้วย ในความหมายนี้ บทบาททางสังคมสามารถถูกมองในฐานะที่เป็นตัวเชื่อม (Bridge) ระหว่างโครงสร้างสังคม (Social Structure) และความคิดเกี่ยวกับตัวเอง บทบาทที่บุคคลแสดงและ

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๒.

^{๑๖} งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖-๙๗.

^{๑๗} ฉลอง มาปรีดา, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔.

^{๑๘} ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๙.

ประการประสบผลสำเร็จในการกระทำของเขา จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นตัวตนของเขา และความคิดเกี่ยวกับตนเองของเขา^{๑๙}

เบญจวรรณ กำธรวัชร เสนอว่า บทบาท หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ตามสภาพที่ตนเองดำรงอยู่ หรือสิ่งที่คนทั่วไปในสังคม คาดหวังว่า บุคคลที่อยู่ในสถานภาพใดควรจะทำอย่างไร สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน กล่าวคือ ในขณะที่สถานภาพเป็นที่รวมของสิทธิและหน้าที่ บทบาทจะเป็นการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ ของสถานภาพนั้น ถือเป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) ของสถานภาพนั่นเอง^{๒๐}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้ สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๑}

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายว่า “บทบาท หมายถึง ความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดว่า บุคคลในตำแหน่งหนึ่งควรจะทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง บทบาทนี้จะควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่”^{๒๒}

วราคม ทีสุกะ ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท (Role) หมายถึง การหน้าที่หรือ พฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำบทบาท คือ สิ่งที่เราทำ หรือ หน้าที่ที่เราต้อง ทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพเกี่ยวกับบทบาทที่ สังคมกำหนด หรือบทบาทในสังคม (Social Role)^{๒๓}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้ให้ความหมายบทบาทว่า หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมประจำ ตำแหน่ง ซึ่งประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดง พฤติกรรมตามระบุเป็นบทบาทของตำแหน่งนั้น^{๒๔}

สตาร์ค (Starkr) ได้ให้นิยามว่า บทบาท คือ องค์กรวมของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับ ตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคมนั้นก็คือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่ง นั้น ๆ กระทำอะไรบ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือกฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior) เป็น สิ่งที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไรที่สังคมต้องการยอมรับ หรือห้ามปรามมิให้ปฏิบัติเมื่ออยู่ในตำแหน่ง

^{๑๙} ธวัช บุญยมนี, “บทบาทในอุดมคติ บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ การบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๑.

^{๒๐} เบญจวรรณ กำธรวัชร, เอกสารการสอนวิชาสังคมศาสตร์, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), หน้า ๒๓.

^{๒๑} ปราชญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๒๒} ภิญโญ สาร, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๓๐๔.

^{๒๓} วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔.

^{๒๔} สงวนศรี วิรัชชัย, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

หนึ่ง อาทิ ครู อาจารย์ ก็ต้องสอนและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยความยุติธรรมและตรวจสอบได้ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวในการประเมินผู้เรียน เป็นต้น^{๒๕}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงว่า ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือบทบาท สังคมมนุษย์คือโรงละครมนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครในตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับมนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดง มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ (Generalized others) และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตล์ของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^{๒๖}

สุชา จันท์เอม ได้อธิบายว่า หน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ ให้บุคคลในสถานะภาพต่างๆ ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติบทบาทในสังคมจึงแตกต่างกันไปตามสถานะภาพ ของเขา เช่น บทบาทของครู อาจารย์ สังคมกำหนดไว้ว่า ครู อาจารย์จะต้องสั่งสอนศิษย์ อบรมให้มีความรู้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติได้^{๒๗}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานะภาพต่างๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๒๘}

อนงค์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาทหมายถึง ภาวะที่ต้องรับผิดชอบตามสถานะภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากนี้จะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ถูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้าอาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็ก^{๒๙}

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหมายของบทบาทที่นักวิชาการหลายคนได้กล่าวไว้ ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายบทบาทให้รับผิดชอบ โดยปฏิบัติงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มคนหรือสังคมบทบาทเป็นแนวความคิดในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ที่ควบคู่กับฐานะตำแหน่งฐานะตำแหน่งเป็นหน้าที่ของตำแหน่ง ผู้ใดสวมตำแหน่งนั้นก็มีหน้าที่ตามตำแหน่งนั้นด้วย ส่วน

^{๒๕} Starkr, Sociology, (California : Wadsworth, 1992), p. 58.

^{๒๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^{๒๗} สุชา จันท์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๒๘} สุพัตรา สุภาพ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๒๙} อนงค์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

บทบาทเป็นการประพฤติปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามตำแหน่งนั้น ๆ เช่นบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชนที่เหมาะสม เป็นต้น

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

ประเภทของบทบาทมีนักวิชาการและนักคิดได้จำแนกไว้ต่าง ๆ กัน สรุปได้ดังนี้
กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งประเภทของบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้หรือ บทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง^{๓๐}

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้แยกประเภทบทบาทไว้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้คือ^{๓๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำตามหรืออาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒. บทบาทที่บุคคลรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดหวังด้วยตนเองว่า ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกเป็นจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่ได้กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติที่บุคคลรับรู้ก็ได้

เดโช สวานานนท์ ได้กล่าวว่า บทบาทอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้คือ^{๓๒}

๑. บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตาม ที่แน่นอนตายตัวยืดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรียุคเป็นต้น พฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกตามบทบาทนั้น ๆ อำนาจหน้าที่รับผิดชอบอาจจะมีระบุไว้ชัดเจนในรูปแบบของกฎหมาย ระเบียบแบบแผน

^{๓๐}กรรณิกา ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๓๑}จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๙.

^{๓๒}เดโช สวานานนท์, **การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

๒. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดาแสดงได้ดีถึงฐานะของบิดา เป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจแปรผันได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคน

อรุณ รักธรรม ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๓๓}

๑. บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๒. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๓. บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ

สรุปได้ว่าประเภทของบทบาท เห็นได้ว่า บทบาทนั้น เป็นการแสดงหรือการกระทำให้เกิดผลขึ้นจะโดยสภาพของบุคคล หรือความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีต่อบุคคลที่ดำรงสถานภาพนั้น อันจะมีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพราะจะนำพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลไปพิจารณาตัวเองจะมีพฤติกรรมเหมือนกัน

๒.๒.๓ ความสำคัญของบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของบทบาทนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้บทสรุป ไว้ดังนี้

พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวุธ กล่าวว่า บทบาท มีความสำคัญเพราะว่ามนุษย์ทุกคนมีสภาพแตกต่างกันมาตั้งแต่เกิด ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมตามความแตกต่างของครอบครัวที่ให้กำเนิด จากนั้นบุคคลก็อาศัยสภาพที่ตนได้รับ ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งแสวงหาสภาพไทยใหม่ให้กับตนเองต่อไปตามบรรทัดฐานที่สังคม ได้กำหนดสังคมจึงเป็นเสมือนที่รวมของสภาพเสียส่วนใหญ่ ตัวอย่าง เช่น พระภิกษุสงฆ์ ออกไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน แม้ท่านจะไม่รู้จักใครสักคน แต่ก็สามารถรับอาหารบิณฑบาตได้ ทั้งนี้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามสภาพและบรรทัดฐานที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ สภาพจึงเป็นตัวกำหนดบทบาท (หน้าที่) ของบุคคลว่า จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในสังคมอย่างไรมันเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ที่จะไขเราให้เข้าใจถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ส่วนบทบาทของบุคคลนั้นจะเป็นตัวสะท้อนให้เราเข้าใจถึงวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทั้งสภาพและบทบาทจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล และสามารถจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้^{๓๔}

^{๓๓} อรุณ รักธรรม, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๖.

^{๓๔} พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวุธ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีพระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย , (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

ภิญโญ สาร กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาท คือเป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งได้รับการคาดหวังให้เขาทำหน้าที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่ และหมายความรวมถึงหน้าที่ หรือเงื่อนไขที่บุคคลนั้นครองอยู่^{๓๕}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า บทบาทมีความสำคัญในการใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่จากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนเองอีกด้วย^{๓๖}

จากการศึกษาบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของบทบาทได้ว่า บทบาทมีความสำคัญตามหน้าที่ สถานภาพ ภาวะการณ์ ตำแหน่งการทำงาน ที่ตนหรือบุคคลเป็นอยู่ หรือมีความสำคัญตามงานได้รับมอบหมายในการดำรงตำแหน่งของบุคคลต่างๆ ในองค์กร

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาวัด

วัดเป็นสถานที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมาประชุมกันเพื่อทำกิจทางพระพุทธศาสนาพร้อมกับการกระทำกิจอื่น ๆ หลายประการ ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมในกิจกรรมต่าง ๆ เพราะมีศาลาใหญ่เป็นห้องประชุมได้อย่างดี ชาวบ้านมีงานการอะไรก็ตามที่วัดทั้งนั้น วัดจึงเป็นเสมือนหนึ่งสถานที่ประชุมต่าง ๆ ของชาวบ้าน วัดเป็นเสมือนหนึ่งห้องรับแขกของบ้าน ถ้าเราไปวัดใดเห็นสภาพวัดสวยงามมั่นคงเรียบร้อยก็แสดงว่าชาวบ้านบริเวณวัดนั้นมีฐานะมั่นคง ถ้าไปดูสภาพวัดใดชำรุดทรุดโทรม เก่าแก่สกปรก แสดงว่าชาวบ้านย่านแถวนั้นมีความลำบากยากจน ไม่สามารถจะบำรุงวัดให้เจริญงอกงามได้ เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งแสดงออกซึ่งความเป็นไปของสังคมถิ่นนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร

ผู้ที่อยู่ในวัดประจำคือพระภิกษุสามเณร พระภิกษุสามเณรอยู่วัดเพื่อทำกิจทาง พระศาสนา คือศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงทางจิตทางวิญญาณของพุทธบริษัททั่วไป ผู้ที่อยู่ในวัดจึงเป็นผู้รับผิดชอบสำคัญภายในวัด วัดใดมีสมภารดี พระลูกวัดดี วัดนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า วัดใดเจ้าอาวาสไม่ดี พระลูกวัดไม่ดี วัดนั้นก็ล้าหลัง ไม่มีความเจริญก้าวหน้า ความสำคัญของวัดจึงขึ้นอยู่กับพระที่อยู่ในวัดนั้น ต่อมาก็มียุคชาวบ้านมากเกี่ยวข้อง เพราะพระที่อยู่วัดเป็นสิ่งดึงดูดศรัทธาเลื่อมใสของประชาชน ถ้าประชาชนมีความเลื่อมใสวัดจะอยู่ไกลแสนไกล ประชาชนก็ไปมาหาสู่ไปปรึกษาธรรมะไปปฏิบัติกิจพระศาสนาและบำรุงให้วัดนั้นเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ดังปรากฏเห็นกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ผู้อยู่ในวัดจึงเป็นองค์สำคัญของวัด เป็นผู้ที่ทำให้วัดเสื่อมก็ได้ ทำให้วัดเจริญก็ได้^{๓๗}

สมานจิต ภิรมย์ริน กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้

^{๓๕} ภิญโญ สาร, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕๙.

^{๓๖} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๔.

^{๓๗} พลิจู เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓-๖๔.

อย่างแท้จริงทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานในกิจการต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์^{๓๘} ได้แก่

๑) เป้าหมายในการพัฒนาวัด

เป้าหมายสำคัญซึ่งเป็นนโยบายของการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้โดยลำดับ

๑. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด

๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด

๓. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย รมรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด

๒) แนวทางการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปออกเป็นแนวทางได้ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของตน ทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด รมรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ มีการรณรงค์และการจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน และคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๓) สภาพแวดล้อมของวัด

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ได้แก่

๑. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัด ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา อุปนิสัย ใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่าง ๆ

^{๓๘} สมานจิต ภิรมย์รัตน์, *วัดพัฒนา ๔๑*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

๒. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแล ให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้น ๆ อย่างครบถ้วน

๓. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสอดส่องดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะกะกับสมณเพศ

๔. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติม และควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

๕. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสังฆาริมทรัพย์และอสังฆาริมทรัพย์ เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

๖. สังฆาธิการกิจ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่าง ๆ อาจมอบหมายพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

๗. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

๘. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักร้อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรจะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

๔) แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี ๖ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการ เพื่อระดมความคิดเห็น และความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ ๕-๗ รูป คฤหัสถ์ประมาณ ๗-๑๐ คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดีเมื่อติดต่อหาพบเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงจะประกาศแต่งตั้งเป็น ภายหลังลักษณะอักษรแล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่ เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ชั้นที่ ๒ ชี้แจงพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นประจำๆ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง (๑๕ วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจาก

บุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย เมื่อวัดเริ่มทำ ความสะอาดบริเวณวัด ก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหาร บนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้ พร้อมเพรียงกัน เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๑. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาล และคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนซึ่ง เจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะ ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๒. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดง กรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่า หน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขต สังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ ดังนี้ เป็น ต้น

๓. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควร จะทำอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้ง่าลังงาน และงบประมาณจากไหน งานนั้น ๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน เมื่อรวบรวมได้ แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญ และจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนด แนวทางในการปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไร ก็ให้เลขานุการ จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ ๔ จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนผังวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำให้ เช่น ช่างจาก กรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบ คือ

๑. ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่างๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด

๒. ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุม กรรมการพัฒนาวัดใน การประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่อง การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผัง ผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่ คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เพื่อพัฒนาถาวรวัตถุเสร็จสิ้นแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะ แต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้อง รื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนน เช่นไร การนี้ผู้วางแผนผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณจึงจะสามารถทำได้ เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัด และสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของ ละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่าง ๆ ดังนี้

เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์

เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครัว เรือนไฟ ที่สงฆ์

เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน ฯลฯ

หากวัดมีที่ดินแปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ ให้เสนอกรรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๒ แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็นเครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่างๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย

ขั้นที่ ๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัด ว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการให้ชัดเจน เสนอกรรมการเพื่อให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทหารูปธรรม ได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่สวยงาม และ ไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอย และสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาด ร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

๒. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างที่วัดควรจัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน ได้แก่

๒.๑ การจัดให้มีการทำบุญสมาทานศีล และฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางศาสนา

๒.๒ การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง สนทนาธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ เป็นต้น งานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมากขึ้น

๒.๓ การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือในตำบลนั้นได้บรรพชา อุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๒.๔ การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัด ได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๕ การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

๒.๖ การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

๒.๗ จัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนกนาค หอสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธ์ ธนาคารโค - กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๖ ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัด จัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรม ต่าง ๆ เสร็จแล้ว และผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อ ๆ มาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มการพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันประชุมสัปดาห์ และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่าง ๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่างๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีอีกต่อไปด้วย

๕) ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

๑) การที่บริเวณวัดสะอาด ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น และไม้ประดับอย่างร่มรื่น จะช่วยให้จิตใจสงบ และช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒) การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้เพียงพอ ช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม

๓) ควรจะมีการสร้างส้วมหรือห้องน้ำที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ

๔) สร้างศาลาพักผ่อนไว้ให้ประชาชนได้พักผ่อนและเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย

๕) หากมีตู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถ และศาลาการเปรียญก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม

๖) มีป้ายบอกเวลาเปิด - ปิดประตูวัด ป้ายบอกชื่อต้นไม้ และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ก็จะช่วยสร้างค่านิยม และป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก

๗) การมีห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และสุขศาลาหรือตู้ยา เป็นการบริการทางด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นอย่างดี

๘) ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

๙) การที่เด็กวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระย่อมเป็นศรีแก่วัด

๑๐) จะเป็นที่ชื่นชมยินดีมากหากพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัดและอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ให้สะอาดเป็นประจำตามประเพณีอันมีมาแต่โบราณ

๑๑) วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดที่พัฒนาแล้ว จะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

๖) การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาบริเวณสถานที่ และเสนาสนะของวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ให้เกิดเจตคติที่ดีแก่ประชาชน จึงมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

๖.๑ ด้านบริเวณและอาคารสถานที่

- ๑) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน
- ๒) จัดวัดให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน พร้อมทั้งศึกษาหาความรู้
- ๓) จัดวางผังวัดที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตฌาปนกิจสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ
- ๔) จัดให้มีแหล่งน้ำสะอาดไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน
- ๕) จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน
- ๖) จัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการสนับสนุนวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
- ๗) จัดทำธรรมสถานหรือสวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนและคนในท้องถิ่นนั้น

๖.๒ ด้านกิจกรรม

เป็นแหล่งให้ความรู้ไม่จำกัดเพศและวัยรวมทั้งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม
ทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบไม่มีครูผู้สอน สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสิ่งแวดล้อมหรือสื่อต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ มีเนื้อหาสาระที่อยู่ในความสนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างละเอียด เป็นขั้นตอน หมวดย่น สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจง่าย เช่น

๑. การจัดนิทรรศการ
๒. การจัดต้นไม้พูดได้ โดยเขียนคติธรรม หรือคติพจน์ และการจัดสวนสมุนไพร โดยบอกสรรพคุณของต้นไม้ไว้
๓. การบรรยายภาพเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนัง โดยอาจจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดี พุทธประวัติ มหาชาติชาดก หรือตำรายาต่าง ๆ
๔. จัดทำพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ และของเก่าแก่ต่าง ๆ ควรเขียนชื่อสิ่งของพร้อมทั้งคำบรรยายประวัติความเป็นมา และคุณประโยชน์ของสิ่งนั้น ๆ
๕. จัดทำเอกสารเกี่ยวกับธรรมะ หรือเทพธรรมะ ซีดีรอม วีดีโอเทพธรรมะ เพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน เป็นต้น

ทางตรง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้มีครูหรือวิทยากรบรรยาย เช่น

๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษา ภาษาบาลี และพระปริยัติธรรมสายสามัญ

๒. จัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์อบรมเด็กด้อยโอกาสในวัด

๓. จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมทางศิลปกรรมเพื่อเสริมการประกอบอาชีพประจำวัน การฝึกสอนและสาธิตวิชาชีพสาขาต่าง ๆ จัดอบรมเกี่ยวกับงานพื้นบ้าน การเตรียมอาหารที่ถูกต้อง การทำนาทำสวน การสาธารณสุขมูลฐาน การให้ความรู้ทางกฎหมาย พร้อมทั้งตอบปัญหาให้แก่ชาวบ้านเป็นครั้งคราว

๔. การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ฝึกการทำสมาธิเพื่ออบรมจิตใจ

ขั้นตอนการจัดอุทยานการศึกษาในวัด

๑. การเตรียมการ / การวางแผน

๑.๑ สำนักรวบรวมความพร้อมของสถานที่และสิ่งที่มีอยู่

๑.๒ สำนักรวบรวมความพร้อมของชุมชน

๑.๓ สร้างความเข้าใจกับชุมชน และวางแผนร่วมกัน

๑.๔ สำนักรวบรวมแหล่งวิทยากรชุมชน และแหล่งบริการด้านต่าง ๆ เช่น เนื้อหาวิชา ผู้รู้ ใน

ท้องถิ่น

๑.๕ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้

๒. การดำเนินงาน

จัดอุทยานการศึกษาตามแผนที่กำหนดไว้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมนำประชาชนเข้ามาพัฒนาวัด

๓. การติดตามและประเมินผล

๓.๑ ติดตามและประเมินผลเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนมีส่วนร่วม

๓.๒ สรุปและรายงานผล

สรุปว่าการพัฒนาวัดนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่วัดทุกวัดจะต้องดำเนินการหรือปฏิบัติให้ตีมีระบบ ระเบียบแบบแผนที่ดีและเหมาะสมก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อรองรับการอนุเคราะห์สงเคราะห์ต่อประชาชนทั้งในชุมชนและประชาชนทั่วไป แล้วจึงสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมต่อไป จะเป็นการพัฒนาทั้งวัดและชุมชนแบบยั่งยืนต่อไป

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บทบาท เป็นพฤติกรรม หรือหน้าที่ที่บุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ แสดงออกตามปทัสสถานของสังคมที่กำหนดและความคาดหวังให้บุคคลกระทำซึ่งการแสดงออกตามสถานภาพของตนเอง บทบาทจึงใช้คู่กับสถานภาพอยู่เสมอ เพราะเมื่อสังคมกำหนดสิทธิหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น ๆ พึงประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ สำหรับหรือบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์นั้นมีพระมหาเถระและนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้คือ

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น พระสังฆาธิการ เป็นบุคลากรอันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ได้รับมอบหมาย จากพุทธบริษัทให้เป็นผู้ดำเนินการด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาจะสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคุณภาพของพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ภารกิจของพระสังฆาธิการนั้น นอกจากหน้าที่ตามปกติของพระสงฆ์คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัทแล้ว ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน กล่าวคืองานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการบริหารจัดการภาระงานด้านต่าง ๆ

ดังกล่าวมานั้น ล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ อย่างเพียงพอจึงจะสำเร็จลุล่วงดังหมายได้^{๓๙}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การบริหารงานเป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการดังนี้ ๑. การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์) ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษาสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์ วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต^{๔๐}

พระราชาวรมุณี (ประยูทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ หรือพระสงฆ์ที่แท้จริงถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ก็จัดว่าเป็นบทบาทเสริมเช่นเดียวกันกับแนวคิด ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์การ ความคาดหวังขององค์การถือเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญและเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ” โดยนัยนี้ก็หมายความว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ย่อมขึ้นอยู่กับการกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความคาดหวังของสังคมก็ถือเป็นบทบาทเสริมอีกด้วย^{๔๑}

พระราชาวรมุณี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ๑) การบูรณะและพัฒนาวัด ๒) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและ ๓) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด^{๔๒}

^{๓๙} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^{๔๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการกคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

^{๔๑} พระราชาวรมุณี (ประยูทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔.

^{๔๒} พระราชาวรมุณี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนธาวโร) และคณะ กล่าวว่า บทบาทพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือ การเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าก่อนเข้าเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้เข้ามาพึ่งพระสงฆ์ พระสงฆ์มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลานชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานได้ดีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดต่อพระพุทธรูปศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน^{๔๓}

พระมหาสมทรง สิรินธโร ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระสงฆ์ผู้มีบทบาทต่อวัดมีความบริสุทธิ์มีความสันโดษ มีความเป็นผู้นำทางปัญญา มีจริยธรรมและวิถีชีวิตที่ประเสริฐกว่า ย่อมให้คำแนะนำตักเตือนหรือตอรองกับทางบ้านเมืองได้ แต่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ระดับบริหารหาผู้มีความกล้าทางจริยธรรมได้ยาก ในเมื่อเห็นว่าบ้านเมืองกระทำอะไรไม่ถูกต้อง เป็นการย้ายต่อ ศาสนธรรม ก็หาไม่มีผู้ใดกล้าคัดค้านคำว่าบาตรไม้ ส่วนหนึ่งเกิดจากพระสงฆ์ระดับบริหารไม่สามารถจะเข้าใจปัญหาสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งปัญหาศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วย และอาจเกิดจากการตกอยู่ในอคติ เกรงจะกระทบฐานะตำแหน่งของตนมากกว่าจะเห็นแก่พระธรรมวินัย บทบาทของวัดในสังคมเมือง ยังคงทำหน้าที่ให้บริการบางอย่างเป็นตัวเคลื่อนย้ายสังคม จากคนที่มิฐานะต่ำสุดในทางเศรษฐกิจและการเมืองให้ขึ้นไปสู่ที่สูงได้ เพราะเหตุนี้พระสงฆ์รุ่นใหม่จะต้องมองปัญหาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันว่ามีอะไรที่อยู่ในสภาพที่ไม่พึงปรารถนา และอะไรเป็นส่วนที่พึงปรารถนา จากนั้นก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาต่างๆ พร้อมหาแนวทางแก้ไข โดยเริ่มจากตัวพระสงฆ์เอง เริ่มจากวัดก่อนแล้วค่อยๆ ขยายออกไปในเขตที่ตนรับผิดชอบอยู่^{๔๔}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ปัจจุบัน พระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอน และการเผยแผ่พระธรรมจึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการบริหารและปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือ ระบบกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบกลั่นกรอง

^{๔๓}พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนธาวโร) และคณะ, **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทการแสวงหาหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา), หน้า ๕๓-๖๗.

^{๔๔}พระมหาสมทรง สิรินธโร, **บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๓๒.

มีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาสําหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือ การกล่อมเกล่าทั้งในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงาม^{๔๕}

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญ ที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๔๖}

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ^{๔๗}

- ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ได้รับบุถึงบทบาทหน้าที่และภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

^{๔๕} พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

^{๔๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^{๔๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **กฎหมายเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

๒) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราชภัฏสงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๔) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชน ด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

๕) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

๖) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๔๔}

และบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๕ ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม
- (๒) ปกครอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ป., ๒๕๔๙, หน้า ๑๖๘. (อัคราเนนา).

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมาย
อื่น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออก
คำสั่ง มีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๔๘}

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยอยู่ใน
วัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
และคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัย
ภายในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่พำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด หรือให้
ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดำเนินคำสั่งของเจ้าอาวาส
ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถร
สมาคม^{๔๙}

สำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัด ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของมหาเถร
สมาคม ขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของเจ้าอาวาส ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและปฏิบัติตาม
บทบาทหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงกระทำให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป

ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวถึง บทบาทพระสงฆ์ว่า เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่ไม่ได้
แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัย
อยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้
จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือ
ประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคง
ทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับ
นับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกล่อมเกลาคฤหัสถ์ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของ
สังคม^{๕๐}

^{๔๘} สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐

^{๕๐} ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณ
โณ ในการพัฒนาชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๐), หน้า ๒.

จากการทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทคือพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์จะเป็นไปตามสิทธิหน้าที่ของบุคคลในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคม โดยเฉพาะสังคมของพระสงฆ์และวัดนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับชุมชน โดยสิทธิและหน้าที่ตามจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธ อันเป็นหลักสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาาร่วมกันและมุ่งความสงบเรียบร้อย ความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดองของคนทั้งวัดและประชาชนในชุมชนและสังคมประเทศชาติสืบต่อไป

๒.๒.๖ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์

จากการศึกษาทบทวนเอกสารของนักวิชาการหลายท่าน ได้ชี้และสรุปปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้น่าสนใจหลายประเด็น ดังนี้

ในอดีตนั้นวัดมีบทบาททางสังคมที่เด่นและน่าเลื่อมในศรัทธามาก แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดกลับลดน้อยลงด้วยปัจจัยหลายประการ นอกจากนั้นวัดอีกหลายวัดยังเล่นบทบาทที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมในลักษณะที่ไม่เป็นการสร้างสรรค์ทั้งต่อกับปัจเจกชน ก่อให้เกิดความน่าเบื่อหน่ายเอือมระอาน่าดูแคลนแก่คนรุ่นใหม่^{๕๒}

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายว่า เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทย เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความสับสนวุ่นวายของสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งการลดบทบาทของวัดลงทั้งทางด้านการศึกษาแก่เยาวชน และการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ลงไปเป็นอันมาก^{๕๓}

จุฬารัตน์ บุญยากร ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันว่า ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ได้ลดน้อยลงไปมาก สังคมแบบเมือง วัฒนธรรมแบบคนในเมืองได้เข้ามาพร้อมกับการสลายความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมให้หมดไป วัดในเมืองกลายเป็นวัดที่มีความโดดเด่น แม้จะอยู่ท่ามกลางตึกกรมบ้านช่องที่หนาแน่นไปด้วยผู้คน ส่วนชาวบ้านก็ต่างคนต่างอยู่ ในความรู้สึกของคนทั่วไป วัดเป็นเสมือนบ้านหลังใหญ่หลังหนึ่งเท่านั้น ไม่มีความยินดี ไม่มีความรู้สึกรักใคร่ชอบว่าวัดเป็นของชุมชน หรือเป็นของชาวบ้านแต่อย่างใด บทบาทของวัดที่เคยเป็นศูนย์กลางชุมชนก็เปลี่ยนไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน บางวัดได้แปรสภาพลานวัดที่เคยโล่งสะอาดตา มาเป็นที่จอดรถสำหรับโยมผู้มาทำงานในเมือง วัดเคยเป็นสถานที่ที่คนมาฟังเทศน์ฟังธรรมกัน ก็ลดปริมาณลง พระสงฆ์จึงต้องปรับบทบาทกันใหม่ เพื่อสนองตอบต่อคนยุคใหม่ โดยการออกเทศน์บรรยายนอกสถานที่บรรยายทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ หรือการออกไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนก็เป็นบทบาทใหม่

สิ่งที่พระสงฆ์เคยทำในอดีต เช่น เป็นหมอยา เป็นครูเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศาลยุติธรรม กลับไม่จำเป็นที่ต้องทำ เพราะมีโรงพยาบาล มีโรงเรียน มีจิตแพทย์ มีศาลปกครอง ของบ้านเมืองอยู่ พระสงฆ์จึงต้องปรับตัวเพื่อเข้ากับวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองไม่ทันนัก และบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ก็เปลี่ยนไป ด้วยค่านิยมแนวคิดแบบใหม่ ที่ต้องแข่งขันต่อสู้ในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับ

^{๕๒} กิรติ ศรีวิเชียร, *อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาททางสังคมของวัดในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๓.

^{๕๓} พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย*, หน้า ๒๗๔.

ชุมชนแล้วยิ่งเห็นห่าง ด้วยไม่มีเวลาที่จะสนใจวัด อีกทั้งแนวคิดแบบทุนนิยม วัตถุนิยม มีผลทำให้มีความคิดว่า วัดเป็นสถานที่โบราณ ล้าสมัย กลับยังมีทัศนคติที่เป็นทางลบมากยิ่งขึ้น

การเข้าวัดของคนในปัจจุบันก็เปลี่ยนไป นาน ๆ ถึงจะไปวัดครั้งหนึ่ง เช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันเกิด หรือไปเพื่อความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อวัด ชุมชนที่อยู่ข้างวัดมีความเห็นห่างจากวัด ความรู้สึกที่วัดเป็นความรับผิดชอบของชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากคนในเมืองเหมือนแต่ก่อน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คนในสมัยใหม่ ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาของรัฐ ที่แยกออกจากวัดโดยสิ้นเชิง แม้บางโรงเรียนจะอาศัยตั้งอยู่ในวัดก็ตาม แต่ก็เพียงใช้สถานที่เท่านั้น เพราะการดำเนินการสอน นโยบายโรงเรียนการสอน และบุคลากรที่ทำให้การศึกษาก็มาจากรัฐทั้งสิ้น เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาแบบใหม่โดยไม่มี ความผูกพันกับวัดเลย ความรู้สึกที่รับผิดชอบหรือความใกล้ชิดกับพระศาสนาในลักษณะ ดังกล่าวก็ยากจะเกิดขึ้นได้ต่างกับชุมชนสมัยก่อนที่ผู้นำในชุมชน ล้วนเป็นปัญญาชน (จิต) ที่มาจากวัด เมื่อมีเหตุการณ์ หรืออิทธิพลเกิดขึ้นแก่พระศาสนาบุคคลเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทในการพิทักษ์ปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาไว้

ความสัมพันธ์ที่ขาดหายไประหว่างวัดกับชุมชน เมื่อเรามองดูภาพสังคมไทยในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตผูกพันด้วยประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำการศึกษาและที่พึ่งพิง รวมทั้งบทบาทในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างชุมชนและคนในสังคม ช่างเป็นภาพที่งดงามและสะท้อนถึงสันติสุขของสังคม แต่เมื่อเรามองย้อนมาเปรียบเทียบกับสังคมปัจจุบันที่ความสัมพันธ์ของผู้คนถูกกำกับด้วยตำแหน่งและเงินทุน โดยมีอัตราผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เป็นตัววัดความเจริญและสันติสุขของสังคม เราก็จะเห็นภาพของความเร่งรีบ วุ่นวายที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ซึ่งทั้งคนจนและคนด้อยโอกาสไว้ข้างหลัง โดยถือคติที่ว่าผู้แข็งแกร่งกว่าย่อมอยู่รอด สถาบันการศึกษา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมือง การปกครอง ได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด โรคเอดส์ ความยากจน ปัญหาอาชญากรรมก็เพิ่มอย่างทวีคูณมากยิ่งขึ้น หรือเป็นเพราะสังคมหรือชุมชน แยกตัวและห่างเหินจากสถาบันศาสนา ซึ่งมีความสัมพันธ์ และมีความสำคัญต่อชุมชนในอดีตอย่างแท้จริง

ปัจจัยที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ จากสังคมสมัยก่อนมาสู่สังคมสมัยปัจจุบัน ชุมชนเมื่อเปลี่ยนสภาพไปมาก ทั้งเปลี่ยนด้านรูปแบบทางวัตถุ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยม แนวคิด ปัจจัยก็มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมี ๓ ด้าน คือ

๑. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมได้พัฒนามาสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ คือ วัฒนธรรมแห่งการแข่งขัน ทั้งแข่งขันกับคนและเวลา ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้นระหว่างบุคคลต่อบุคคล และบุคคลต่อองค์กรศาสนาก็ลดลงไป วัฒนธรรมแบบไทยก็ถูกครอบงำจากวัฒนธรรมต่างแดน โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก ได้เข้ามาครอบงำค่านิยมของคนไทยซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ส่งเสริมความมั่นคง หรุหร่า เป็นวัตถุนิยม ซึ่งตรงข้ามกับวัฒนธรรมแบบพุทธที่ส่งเสริมความพอดี ไม่ลุ่มหลงมัวเมาแนวคิดแบบตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทย ทำให้มองวัดและพระสงฆ์ไปในทางฝ่ายลบมากขึ้น

คนไทยในปัจจุบันต้องมีชีวิตที่เร่งรีบ การงานที่รัดตัวซึ่งไม่มีโอกาสที่จะได้ไปวัด ความรู้สึกยิ่งแตกแยกออกไปมาก

๒. ปัจจัยทางค่านิยมของประชาชน ค่านิยมแบบใหม่ที่ระบอบเข้ามามีคนยุคปัจจุบัน ทัศนคติหรือโลกทัศน์ของคนยุคใหม่ ซึ่งได้รับมาจากตะวันตกแทบทั้งหมด ทั้งระบบการเมืองการปกครอง ระบบการศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นวิทยาการที่ทันสมัยและเข้าใจว่าระบบความสัมพันธ์แบบเก่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัย โดยมองข้ามมิติทางด้านจิตใจไป

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอย่างใหญ่หลวง การที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนได้เปลี่ยนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างวัดกับชุมชนแต่ฝ่ายไม่สามารถจะเกื้อกูลกันได้เหมือนครั้งในอดีต เป็นเพราะปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่

๑. ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมกล่าวคือ สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนา มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สังคมแบบใหม่จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งแก่ ขรรหาราช และพระสงฆ์ สภาพแวดล้อมแบบสังคมเมือง ไม่เอื้อต่อการรักษาความสัมพันธ์ที่แนบไว้ได้ การกิจและหน้าที่ของคนในยุคอุตสาหกรรมเป็นงานหนัก และต้องทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับงาน จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

๒. ปัจจัยภายใน หมายถึง ทัศนคติ ค่านิยม แนวคิดที่มีผลต่อความสัมพันธ์ อันได้แก่ ขรรหาราชมีแนวคิดและค่านิยมแบบใหม่ ตามกระแสสังคม^{๕๔}

เฉลิม จันปฐมพงศ์ มีความเห็นว่า พระสงฆ์และวัดกำลังสูญเสียบทบาทฐานะและความหมายออกไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ บางอย่างก็หมดไป บางอย่างก็กำลังจะหมดไปโดยเฉพาะในสังคมเมือง วัดมิได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกต่อไป ไม่ใช่สถานศึกษาสำหรับกุลบุตรอีกต่อไป กระนั้นก็ตามยังมีฐานะอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์จะพึงรักษาไว้ได้โดยง่าย ฐานะนี้ก็คือการที่วัดอารามเป็นศูนย์กลางความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ เพราะเป็นที่เกิดของศิลปกรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นสมบัติส่วนกลางของชาติและศาสนา ฐานะนี้จะสูงส่งมากควรแก่การเคารพนับถืออย่างหนึ่ง เพราะเป็นการช่วยให้สมบัติของชาติดำรงอยู่ และมีเครื่องแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และหากว่าพระสงฆ์ละเลยหน้าที่นี้แล้วไซ้ พระธรรมก็คงจะกลับไปอยู่ตามธรรมชาติตามเดิม ส่วนพระสงฆ์ก็คงเหลือฐานะอยู่อย่างเดียว คือ ความเป็นเจ้าหน้าที่ประกอบพิธีกรรม ไม่มีอะไรดีกว่าศาสนาของมนุษย์โบราณยุคดั้งเดิม^{๕๕}

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวว่า ก่อนหน้านั้นวัดเคยเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน เป็นแหล่งให้การศึกษแก่ชุมชน ตลอดจนเป็นสถานที่จัดงานบันเทิงรื่นรมย์ของชาวบ้าน แต่บัดนี้ทุกอย่างเปลี่ยนไปแล้ว การศึกษาถูกดึงออกจากวัด ศาลาที่เคยเป็นศูนย์กลางของการจัดงานชุมนุมถูกแยกออกเป็นศาลาประชาคม เป็นต้น เรียกว่าประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ไม่เหลือให้เป็นบทบาทของพระสงฆ์อีกต่อไป

เนื่องจากพระสงฆ์ได้สูญเสียฐานะแห่งความเป็นผู้นำทางความคิดไปแล้ว จึงต้องคล้อยตามชาวบ้าน เช่น ต้องเป็นพระนักก่อสร้างเก่ง เป็นพระหาเงินเข้าวัดเก่ง ฯลฯ บทบาทพระสงฆ์ใน

^{๕๔} จูฬารัตน์ บุญยากร, **วัดพัฒนา ๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๕-๑๔๒.

^{๕๕} เฉลิม จันปฐมพงศ์, **ประวัติศาสตร์สังคมไทย**, (นนทบุรี : เสถียรไทย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒๖.

ปัจจุบันจึงเหลืออยู่แต่การเฝ้าวัด เฝ้ากุฏิ ถ้าพัฒนาก็พัฒนาโบสถ์ กุฏิและวิหารกันเป็นพื้นอย่างที่เราเรียกว่า “พระนักพัฒนา” นั่นเอง

พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านตาดำ ๆ มาจากชนชั้นผู้ทุกขไม่มีโอกาสในสังคมเหมือนคนอื่นเขา บางทีการบวชเป็นพระสงฆ์คือทางเลือกเดียวที่มีอยู่ ถ้าไม่เลือกทางนี้ก็คงต้องเป็นโจรไป เพราะความคับแค้นแสนเข็ญ นับได้ว่าสถาบันสงฆ์ก็ยังได้ทำหน้าที่รับภาระที่สำคัญของสังคมส่วนหนึ่ง^{๕๖}

ประทีป สยามชัย ได้แสดงความเห็นว่า วัดควรจะต้องมีการปรับปรุงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เสียใหม่ ถ้ามิฉะนั้นแล้ว ทั้งสังคมและศาสนาคงจะไปไม่รอด แนวทางในการดำเนินงาน คือ

๑. ปรับปรุงบทบาทของวัดเสียใหม่ โดยให้วัดมีส่วนในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ควรให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยรวมกลุ่มชาวบ้าน และทำประโยชน์ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น การพัฒนาสังคมที่สำคัญคือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพราะจิตใจเป็นที่ตั้งของสิ่งทั้งหลาย คนเราทุกข์สุขก็อยู่ที่ใจ ดีชั่วก็อยู่ที่ใจ ดังนั้นคนเราจะต้องทำใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อพัฒนาจิตใจดีแล้ว การพัฒนาวัตถุภายนอกก็ย่อมดีตามไปด้วย

๒. การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางศาสนาให้เหลือเท่าที่จำเป็น เพราะพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ใช่แก่นแท้ ต้องมุ่งจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ที่อยู่นอกศาสนธรรม เช่น การแก้เคราะห์ การสะเดาะเคราะห์ ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง หมอดู การเข้าพระ เป็นต้น วัดและพระสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทอันแท้จริง คือ การเผยแผ่พุทธธรรมอันมีประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

๓. การปฏิรูปบทบาทของวัด ในฐานะเป็นสถาบันทางศาสนา คือ การนำเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมสังคม วัฒนธรรม และการเมืองทั้งหมด แทนที่จะให้ศาสนาแยกออกจากสังคมโดยโดยเดียว โดยที่ประยุกต์ศาสนาให้เข้ากับการปฏิบัติจริงในสังคมมากที่สุด

นอกจากนั้น วัดและพระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทของตนให้ก้าวหน้าและสามารถแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำในการสอนพระพุทธศาสนาได้ นอกจากนี้สถานบันทางศาสนาควรมีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอีกด้วยไม่ควรแยกตัวออกจากสิ่งเหล่านี้ ส่วนหนึ่งที่เราควรได้รับการเอาใจใส่ นั่นก็คือ การสอนศาสนาในโรงเรียน ซึ่งขณะนี้นั้นในเรื่องผิดเพี้ยนทางจริยธรรมมีมากเกินไป ควรพิจารณากันเสียใหม่ให้ลึกซึ้ง จริยธรรมที่แท้จริงนั้นควรเกิดมาจากการสนใจหลักธรรมทางศาสนาหรือหลักของชีวิตที่แท้จริงของชีวิตนั่นเอง ไม่ได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม ศาสนาควรมีบทบาทที่สำคัญคือในการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง^{๕๗}

สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันพระสงฆ์ไทยควรได้รับการพัฒนาระดับความคิดทางสังคมไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากอดีตอันไกล เมื่อพระสงฆ์ถูกข้าราชการแบ่งเบาภารกิจทางโลกไปจำนวนมาก เป็นต้นว่างานด้านการศึกษา ด้านการพยาบาล ด้านการสุขอนามัย แต่พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการสร้างและการอบรม พระธรรมวินัย

^{๕๖} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, **ที่นี่ขัดข้องหนอ**, (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๐), หน้า ๑๘๑-๑๘๕.

^{๕๗} ประทีป สยามชัย, **สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา**, ม.ป.ท., (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔๐-๑๔๕.

เพื่อฝึกหัดวินัยของพลเมืองดีและด้านศาสนพิธี ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์อันยิ่งใหญ่ของสังคมเพราะจะขาดพระสงฆ์ในการประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ไม่ได้^{๕๘}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดในสังคมมีแต่พิธีกรรม และพิธีกรรมของคนมีแต่เผด็จการโดยไม่สนใจพิธีกรรมอะไรเลยที่เกี่ยวกับธรรมะ ผู้คนสนใจแต่เพียงว่าพิธีกรรมนี้เป็นเรื่องที่จะต้องทำโดยไม่รู้ความหมาย เรื่องของบทบาทของวัดและพระสงฆ์จึงเริ่มสูญหายไป^{๕๙}

แสง จันทร์งาม ได้ให้ความเห็นไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม ทำตนให้มีความหมายและความสำคัญสำหรับสังคมปัจจุบันในด้าน ต่าง ๆ ดังนี้

๑. สอนธรรม หมายถึง การเทศนาสั่งสอนทุกคนชั้นทุกเพศทุกวัย ให้เกิดศรัทธาและสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา ในชีวิตและในหลักการดำเนินชีวิตอันถูกต้อง

๒. นำปฏิบัติ หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัย คือ ศีลทั้ง ๒๒๗ ข้อ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสงฆาจาร สำรวมอินทรีย์ และสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตน รวมทั้งการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาด้วย

๓. การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาวัดเป็นอันดับแรก และการช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นอันดับรอง

๓.๑ การพัฒนาวัด เป็นการพัฒนาพื้นภูมิของวัดอาจทำได้โดย

๓.๑.๑ การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบ

๓.๑.๒ ปลูกหญ้าตามลานวัด

๓.๑.๓ ปลูกต้นไม้มาก ๆ

๓.๑.๔ ตามต้นไม้ควรมีแผ่นกระดาษป้ายเขียนพุทธภาษิต

๓.๑.๕ สร้างอาคารที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

๓.๒ การพัฒนาหมู่บ้านนั้น หมายถึง การที่พระสงฆ์นำชาวบ้านสร้างสรรคที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านเอง

๔. ปรีกษา หมายถึง การให้คำปรึกษาหารือแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ควรพยายามทำตนเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และรับให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้าน เช่น ในด้านการเกษตรการสหกรณ์ การค้าขาย การปฏิบัติหน้าที่ของพลเมือง การสุขภาพอนามัย การศึกษาหาความรู้ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น^{๖๐}

สรุปได้ว่า จากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่วัดและชุมชนห่างเหินกันและกัน ตลอดถึงเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่วัด พระสงฆ์และชุมชน จะพึงได้รับจากการที่วัดช่วยบ้าน และบ้านช่วยวัดแล้ว วัดกับชุมชนไม่ควรแยกจากกันอย่างสิ้นเชิง แต่จะต้องเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกัน ร่วมกันก่อให้เกิดเป็น

^{๕๘} สมบูรณ์ สุขสำราญ, *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๐.

^{๕๙} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, *วัดกับสังคมเมือง, ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*, ม.ป.ท., (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๗๑.

^{๖๐} แสง จันทร์งาม, *พระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, วารสารเสียดธรรม, สำนักงานคณะกรรมการประณศึกษาแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

สังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนไป บทบาทของวัด และพระสงฆ์และชุมชนที่เคยมีต่อกันก็ไม่ควรปรับเปลี่ยนไปตามมากจนเกินไป ควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความถูกต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง เพื่อความสงบสุขของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

วัดกับบ้าน หรือพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ไม่ว่าจะครั้งสมัยพุทธกาล หรือสมัยปัจจุบันย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันหลักเป็นสถาบันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน และกับชุมชนชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนานนับตั้งแต่เริ่มแรกของการมีวัดเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเหลือเกินอุทิศอุทิศเงินจูงใจกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเหลือเกินสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเหลือเกินทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^{๖๑} การสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเหลือเกิน เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเหลือเกินกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นที่ไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเหลือเกินสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเหลือเกินประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ ในด้าน

^{๖๑} พระครูปลัดอาทิตย อดตเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนา (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๘.

ต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของ สังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการ สงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการ บริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญ กุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่ อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่ อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงาน ในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักร้อนงานนี้จะมี อดบ. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่ คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามี ศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การ ช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาพึ่งมาทำบุญที่วัด ให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มี ทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่างหนึ่งดูต้าย^{๖๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี ๔ ประการคือ^{๖๓}

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่ง กิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อ การสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่ง อุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการ สงเคราะห์และอื่นๆ

^{๖๒} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๖๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๑-๖๒.

๓) การก่อสร้างสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่นๆ

๔) การก่อสร้างประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัยอุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุ้มภำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๖๔}

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ ได้กล่าวถึงการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น^{๖๕}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๖๖}

ไพบูลย์ เสียงก้อง อธิบดีกรมการศาสนา ได้กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบ

^{๖๔} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๖๕} พระมหาบัว ปิยวณฺโณ, การจัดระเบียบสังคมวัด, (นนทบุรี : รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

^{๖๖} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

ภียชาติแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่นให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๒๖๗}

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมาย กุฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป

๒.๓.๒ ความสำคัญของงานด้านสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับความสำคัญของงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏพบว่า มีพระมหาเถระ และนักวิชาการ หลายท่าน ได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึง การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารด้วงงานสาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

- ๑) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึษาการวัด เลือกเอาพระผู้ใหญ่ในวัดโดยอนุมัติแห่งสงฆ์
 - ๒) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ดังจัดไว้แล้ว ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองวัด เต็มเจ้าหน้าที่รักษาปูชนียวัตถุ เจ้าหน้าที่รักษาพระอาม เจ้าหน้าที่ดูการนวรรรม เจ้าหน้าที่ดูการศึกษา
 - ๓) จัดหน้าที่อุปฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ค่าเช่าที่เก็บได้ให้ลงในบัญชีรายได้ และให้เก็บรักษาไว้ที่วัด รายจ่ายก็ให้จดลงในบัญชีมิไวยาวัจกรทำการตามแผนก
 - ๔) พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับเกื้อกูล
 - ๕) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เต็มวัดอุปฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัย
- ชั่วคราว
- ๖) สำรวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง

^{๒๖๗} ไพบุลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

๓) มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย ดังคำตรัสที่ว่า^{๖๘}

ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางรุ่งโรยลงพระภิกษุมือดีเรกลานน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหา มกุฏราชวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายกทายิกาบริจาทรทรัพย์เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยรุ่งโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อหนุนน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนน้อย

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโณ) ได้กล่าวถึงแนวความคิดการบริหารวัดดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้^{๖๙}

๑) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกศศรัทธาปลาหะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความชวนข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

๓) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทักกรึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺณาสิริ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๗๐}

และการสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเข้ากินค่า อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียง

^{๖๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

^{๖๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **วัดพัฒนา ๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๗๐} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺณาสิริ), **การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด**, หน้า ๑๔.

เล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้อง
อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบนี้ว่าเป็นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง^{๗๑}

เมื่อกล่าวโดยสรุปว่า การบริหารวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ว่าควรจัดวัดให้เป็น ๗
โรง คือ^{๗๒}

๑) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใด
ไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้น
จะค่อย ๆ เสื่อมไป

๒) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัด
จะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาอยู่วัดนั้น

๓) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจ
โขงหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงาน
ต่าง ๆ

๔) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัย
แต่ก่อนแต่โรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้
การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

๕) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทใน
โรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสันถารเป็นที่
พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

๗) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้าง
นั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถรในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่าง
มีความสำคัญ

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดมีวัดและมี
บทบาทในการอุดหนุนค้ำจุนวัด ส่วนวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน ดังปรากฏ
ในสังคาลวาทสูตร อันเป็นพระสูตรที่ว่าหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม โดยได้กล่าวถึงหน้าที่
ระหว่างนักบวชกับประชาชนไว้อย่างชัดเจนอย่างเช่น คลุหฺสฺสํ พิงอุปถัมภํ บำรุงสมณพราหมณ์ หรือ
นักบวชด้วยการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ประกอบด้วยเมตตาทั้งการกระทำทางกาย คำพูด ความคิดต้อนรับ
ด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่ ส่วนสมณพราหมณ์ หรือนักบวชทั้งหลาย เมื่อได้รับการ
อุปถัมภ์บำรุงตั้งนั้นแล้ว จึงควรแนะนำสั่งสอนให้

ชาวบ้านละเว้นจากการทำความชั่ว ดำรงอยู่ในความดีสงเคราะห์อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม และ
บอกทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น พระสูตรนี้ได้แสดงให้เห็นว่าทั้ง

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๗๒} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา
, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

พระภิกษุสงฆ์ และชาวบ้านต่างก็ต้องเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน และกันทั้งสองฝ่ายจึงจะสามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นความสมดุลที่ต่างฝ่ายต่างเต็มใจที่จะพึ่งพาซึ่งกันและกัน^{๗๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดด้าน สาธารณสงเคราะห์สมัยใหม่ ดังนี้^{๗๔}

๑) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ใน โครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบ แผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตาม เป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้าง ความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

๓) จัดระบบงาน ได้แก่ การรักษาการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบ และเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนัก อย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควร เลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมาก ยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

๗) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้อง เหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการบริหารและการจัดการวัด ด้านสาธารณสงเคราะห์ในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้^{๗๕}

๑) ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้า มาศึกษาธรรม

๒) ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

๓) ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อ การเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

^{๗๓} พระมหาทะนงชัย บูรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔.

^{๗๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **วัดพัฒนา ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

^{๗๕} คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๖.

๔) แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕) กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖) ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

๗) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ ดังนี้

(๑) ห้ามปรามการทำ ความชั่วทั้งมวล

(๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล

(๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

(๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ

(๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราณนาดี

(๖) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

๘) การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

๙) เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

๑๐) จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณ เหมาะสมต่อการศึกษา และปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑) วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบ ให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ตำหนิ การกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน

พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓) ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจ และคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อามิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔) การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕) กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖) วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

๑๗) มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

๑๘) หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้ พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙) สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการ ทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐) ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ กล่าวถึง การสาธารณสุขสงเคราะห์ว่าเป็นงานสำคัญของ คณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษา

สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๗๖}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส และลักษณะการสาธารณสงเคราะห์มี ๔ ลักษณะดังนี้^{๗๗}

๑. การดำเนินกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ และอื่นๆ

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องมือกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้า และเด็กด้อยโอกาส

ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง ได้กล่าวถึง หลักการในการบริหารวัดยุคใหม่ว่า เจ้าอาวาส เป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลาง

^{๗๖} วิชาเรื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

^{๗๗} บุญศรี พานะจิตต์, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”, หน้า ๒๕.

ชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึงทักใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด

นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ สำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๘}

จากบทบาทความสำคัญของพระสงฆ์ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนที่เขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ วัด และชาวบ้านชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สูดอีกทางหนึ่ง

๒.๓.๓ หลักธรรมที่สนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เอกสารเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เป็นเครื่องช่วยสนับสนุนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า คำสอนในพระพุทธศาสนามีหลายข้อที่กล่าวถึงเรื่องนี้ การสาธารณสงเคราะห์อันเป็นคุณธรรมสำคัญของการให้บริการ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น และหลักการอยู่ร่วมกันโดยทั่วไปต้องมีความเคารพ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในเรื่องนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

พรหมวิหาร ๔ ประการเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบ กล่าวคือ

๑. ในสถานการณ์ที่เขายู่เป็นปกติ เราก็มีย เมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ตั้งแต่ละคนๆ ที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตานี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานประการแรกที่ต้องมี ซึ่งใช้ในยามปกติ คือ เมื่อคนอื่นเขายู่กันเป็นปกติ เราก็มีย เมตตาปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

๒. ในสถานการณ์ที่เขาตกต่ำเดือดร้อน เราก็มีย กรุณา คือ ความพลอยรู้สึกไหวตามความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดเปลื้องให้เขาพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติ แต่เมื่อเขาตกต่ำลงไปกลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราก็มีย กรุณา ใฝ่ใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

^{๗๘} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

๓. ในสถานการณ์ที่เขาขยับสูงขึ้นไปในความดีงาม ความสุขความสำเร็จ เราก็มี มุทิตา หมายความว่า เมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางขึ้นสูง ได้ดีมีความสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประสบความสำเร็จ เราก็ย้ายไปเป็นมุทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในวงการทำงานตลอดจนการเป็นผู้นำทั่วไปนั้น เรื่องที่สำคัญมากก็คือ เมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาดแคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหา เมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดีงาม ทำให้อะไรต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมุทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อสิ่งที่จะทำให้เขาอยู่ดีมีความสุข เช่น มีสุขภาพดี อยู่ในวิถีทางของความสุภาพความเจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารภนาดี

ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จ ผลหนึ่งก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรัก มีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั้น เสริมความรู้สึกอยากร่วมไปด้วยให้หนักแน่นมากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างไรรก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา แต่ยังคงต้องมีอีกข้อหนึ่ง คือ อุเบกขา

๔. ในสถานการณ์ที่เขาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม เราก็มี อุเบกขา หมายความว่า เมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์ เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกา เป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างหยุดการชวนชวาย ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือการปฏิบัติต่อคน หรือช่วยเหลือคน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ชอบธรรม^{๗๙}

หลักพุทธธรรมของผู้ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์อีกส่วน คือ สปัปฺริสฺสธรม ในสปัปฺริสฺสธรม อธิปไตยญาสํ มัชฌิมนิกาย ปรากกฺขุพฺพธโรวาทเรอํธรมของคณตี (สัตบุรุษ) คนที่สมบุรณแบบ หรือ มนุษย์โดยสมบุรณ ซึ่งถือว่เป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่ สปัปฺริสฺสธรม ๗ ประการ คือ

๑. อัมมัญญตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลัก รัฐศาสตร์ และรัฐภคติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

๒. อตถัญญตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปถึงจุดหมายด้วย ขอนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มั่ววุ่นวาย ใครจะพูดว่าตาเหน็บแนม เมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่

^{๗๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๔.

มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เขาแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่

๓. อัตตัญญา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อบกพร่อง จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้นำได้ดียิ่งขึ้นไป

๔. มัตตัญญา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้นๆ หรือในเรื่องราวนั้นๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

๕. กาลัญญา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะสม ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

๖. ปริสัญญญา รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงจุด

๗. บุคคลัญญา รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสม และได้ผล ตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอาศัยความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะในการทำงานนั้นไม่ใช่จะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย ที่กล่าวมานี้ คือหลักธรรมที่เรียกว่า สปัปฺริสธรรม ๗ ประการ^{๕๐} ถ้ามีคุณธรรม ๗ ประการนี้ แม้จะไม่มีคุณสมบัติข้ออื่นก็เป็นผู้นำได้เพราะรู้จักประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่าง

^{๕๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๕.

เพียงพอที่จะจัดการให้ได้ผล สามารถจัดวางวิธีปฏิบัติการที่เหมาะสมให้บรรลุผลสำเร็จได้ ส่วนคุณสมบัติอย่างอื่นก็มาเสริม^{๕๑}

ราชสังคหัตถุ คือ การทำนุบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคีด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหัตถุ มี ๔ ประการ คือ

๑) สัสสมณะ คือ ฉลาดบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร รู้จักส่งเสริมการเกษตรกรรมให้อุดมสมบูรณ์ โดยเข้าไปศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการของราษฎร เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมและดำเนินการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือให้ผลต่อไป

๒) บุริสมณะ คือ ฉลาดบำรุงข้าราชการ ให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ ข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมคนดีมีความสามารถและจัดสวัสดิการที่ดี

๓) สัมมาปาสะ คือ ผูกประสานปวงประชา คือ ฉลาดในการแก้ปัญหาสังคม รู้จักผูกน้ำใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น การจัดกองทุนให้กู้ยืม โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น เพื่อนำไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ทั้งในด้านอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม เป็นต้น

๔) วาขเปยยะ คือ ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ รู้จักพูดจาปราศรัยยกย่องเชิดชู ชี้แจงแนะนำ รู้จักถามทุกข์สุขของราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน^{๕๒}

สังคหัตถุ ๔ ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมของการให้บริการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นก็คือการบริการอย่างหนึ่ง เช่น ลูกช่วยแม่ทำงานบ้าน ก็เป็นการช่วยเหลือ/บริการแม่ทางหนึ่ง เป็นต้น อันประกอบด้วย

๑. **ทาน** คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ เสียสละ หรือการช่วยเหลือ อาจจะเป็นการให้ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ หรือการให้ทุนทรัพย์ก็ได้ นอกจากนั้น การให้วิชาความรู้ก็ถือว่าเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งด้วย

๒. **ปิยวาจา** คือการพูดด้วยวาจาอันไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน น่าฟัง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันด้วยคำพูด เป็นคำพูดที่นำไปสู่ความดีงาม เป็นการช่วยเหลือด้วยคำพูด เช่น คำแนะนำตักเตือน เป็นต้น

๓. **อัตถจริยา** คือการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ เป็นต้น

๔. **สมานัตตตา** คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเข้าหากันได้ง่าย คบหากันได้อย่างสบายใจ ไม่เยอหยิ่ง ไม่ทะนงตัว ไม่เอาเปรียบคนอื่น อันก่อให้เกิดความสามัคคี และประโยชน์สุขร่วมกัน^{๕๓}

สาราณียธรรม คือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะป็นในครอบครัว หรือในสังคมก็ตาม หลักการอยู่ร่วมกันโดยทั่วไปแล้ว การอยู่ร่วมกันต้องมี

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^{๕๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๕/๑๑๐.

^{๕๓} อ.จตกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๔.

ความเคารพ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย

๑) เมตตาทายกรรม คือ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา การแสดงกิริยาอาการที่สุภาพต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังให้ความช่วยเหลือกันไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน

๒) เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปราณีต่อกันทางวาจา การช่วยบอกแจ้งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี มีวาจาสุภาพให้ความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตา मनกรรม คือ การตั้งใจปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม หมู่คณะเดียวกัน มีจิตคิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มองกันแต่ในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัย ในกันและกัน

๔) สาธารณโภคี คือ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันต่อกันและกัน การแสดงความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีด้วยการแบ่งปัน แจกจ่าย ลาภผล สิ่งของตนได้มาโดยชอบธรรมให้ทุกคนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน

๕) สีสสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีศีล ความประพฤติเสมอเหมือนกันกับบุคคลอื่น การประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม เคารพกตिका ระเบียบของสังคม ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีทิฏฐิหรือความเห็นเสมอกัน การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น กล่าวคือ ยอมรับความคิด

เห็นของคนหมู่มาก แม้จะไม่ถูกใจก็ตาม ยึดถือหลักอุดมคติแห่งความดีงามหรือมีจุดมุ่งหมายสูงสุด อันเดียวกัน^{๘๔}

อุปหานิยธรรม คือ หลักธรรมที่ป้องกันความเสื่อม ไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวมี ๗ ประการ คือ

๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ การประชุมพบปะปรึกษาหารือมีความจำเป็นที่จะช่วยระดมความคิดเห็น หาข้อยุติร่วมกัน การวางระเบียบกตिकाทางสังคมหรือแม้กระทั่งการปรับความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการปกครองและงานสาธารณสงเคราะห์

๒) พร้อมเพียงกันในการเข้าประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพียงกันเลิกประชุมตลอดถึงความพร้อมเพียงในการทำกิจการงานทุกอย่างที่ทำร่วมกัน อันจะเป็นผลให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ ไม่แบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติในกฎระเบียบกตिकाที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด ที่สมาชิกในสังคมได้ร่วมกันบัญญัติหรือตกลงกันไว้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงการให้ความเคารพในกฎเกณฑ์ที่ได้บัญญัติเอาไว้ หากเพิกถอนสิ่งที่ตั้งมานั้น ก็จะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความเคารพ ย่ำเกรงในสิ่งที่ตั้งมานั้น อันอาจจะส่งผลไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในภายหลังได้

^{๘๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑.

๔) การให้ความเคารพ ยำเกรง นับถือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ของบ้านเมืองและยอมรับ ฟัง ข้อคิดเห็นไม่ละเลยต่อคำแนะนำตักเตือนของท่าน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์อัน ยาวนาน ข้อนี้จึงมีลักษณะคล้ายกับข้อ ๓ ต่างกันแต่ ข้อนี้เน้นที่ตัวบุคคล ส่วนข้อที่ ๓ เน้นที่หลักการ

๕) การให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแก หลักการข้อนี้มุ่งถึงการ ป้องกันละเมิดสิทธิสตรีซึ่งสังคมดั้งเดิมถือว่า สตรีนั้นไม่ค่อยมีปากมีเสียงหรือมีบทบาทในสังคมแต่ อย่างไม่รู้ก็ตาม สตรีก็มีบทบาทในครอบครัว หากสตรีมิได้รับการค้ำครองก็อาจจะกระทบ กระเทือนถึง ความดีงามภายในสังคมได้

๖) การให้ความเคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ อนุสาวรีย์ประจำ ชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ รั้าใจให้ทำความดีเป็นศูนยรวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีของ คนในชาติ ไม่ปล่อยให้เกิดประเพณีหรือการบูชาต่างๆ ที่เคยกระทำต่อปูชนียสถานเหล่านั้นสูญหายไป

๗) การให้การอารักขา บำรุง คุ่มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่สมณพราหมณ์ นักบวช ผู้ทรงศีลธรรมอันบริสุทธิ์ ผู้เป็นตัวอย่างที่ดีทางศีลธรรม และขอให้ตั้งใจไว้ว่าท่านที่ทรง คุณธรรมเหล่านั้นที่ยังไม่มา ฟังมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ข้อนี้เป็นการชี้ให้เห็น ถึง การให้ความสำคัญของสถาบันศาสนา อันเป็นศูนยรวมจิตใจของประชาชน หากผู้ปกครอง หรือ ผู้บริหารบ้านเมืองไม่ให้ความสำคัญ ถือว่าขาดสรรพกำลังในการช่วยบริหารบ้านเมืองให้เกิดสันติสุข ร่มเย็น^{๘๕}

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและสนับสนุนการ ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก สามารถสังเกตได้จากคำสอนในเรื่องการให้ หรือ ทาน ซึ่งมีหลักธรรม หลายข้อที่ได้กล่าวถึงเรื่องการให้ หรือ ทาน เช่น มงคลชีวิต ๓๘ ประการ (ข้อที่ ๑๕ เรื่อง การบำเพ็ญ ทาน) บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ (ทานมัยและเวทย์วิจจมัย) หรือ สังคหวัตถุ ๔ กับ สาราณียธรรม ๖ ฯลฯ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

การนำเอาพระพุทธศาสนามาช่วยในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์เท่ากับเป็น การพัฒนาจิตใจของอาสาสมัครให้สูงขึ้น นับว่าเป็นการทำทานอีกทางหนึ่งด้วย เพราะงานด้านสา ธารณสงเคราะห์เป็นงานที่แสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่โลภในตัวเองบุคคลนั้นๆ อาสาสมัคร หมายถึงผู้ที่พร้อมที่จะสละเวลา หรือทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป ดังนั้น งานด้านสา ธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานที่ต้องไม่ขัดกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาเลยสักประการ จึงสามารถสรุป ได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม งานสาธารณสงเคราะห์นี้เป็น อย่างมากโดยเฉพาะในภาวะการณ์ในปัจจุบันนี้

๒.๔ บทบาทของวัดในด้านงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๔.๑ การสาธารณสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

การพัฒนาจิตใจ เป็นงานที่สำคัญมาก คือ เป็นการฝึกอบรมให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง ไม่ หวั่นไหวฟุ้งซ่าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเข้าใจเรื่องราว

^{๘๕}ที.ม. (ไทย) ๑๑/๓๔/๗๘-๘๐.

ปัญหา รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องนี้มีนักวิชาการได้ท่าน ได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ จักต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน ให้มีสภาพจิตที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้ สำหรับหลักการที่พัฒนาจิตใจทาง พระพุทธศาสนา เรียกว่า “ภาวนา” หรือ “กรรมฐาน” พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นธรรมควรเจริญ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ (ละราคะ)

๒. วิปัสสนาภาวนา คือการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง (ละ อวิชชา)

พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยมเพื่อการแก้ปัญหาทางจิตใจและการ พัฒนาว่าคือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัว ของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ความเห็นแก่ตัวทำให้คนเราต้องสนองความยากของตนเองจนปราศจากการ คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของ พ่อค้าที่ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวคิดธัม มิกสังคมนิยม อันเป็นหลักการในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ บนพื้นฐานของพุทธ ธรรม ในธรรมนี้สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมเพื่อขจัดความเห็นแก่ ตัว ให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ ส่วนรวม ไม่หวังกับสิ่งที่เกินมา ควรแบ่งปันแก่ส่วนรวมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด^{๘๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ ชุมชนอาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประณีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชน ที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้ง หาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้า มาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่ สอดคล้องความต้องการ และสภาพแวดล้อม

^{๘๖} พุทธทาส ภิกขุ, **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๙๕.

๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน^{๘๗}

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักพุทธบัญญัติว่า หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติคำนึงถึงการพัฒนาทั้งทางความคิดจิตใจและทางวัตถุ โดยให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุเคราะห์ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รักษาพระธรรมวินัย ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านโดยฝ่าฝืนวินัย และไม่คลุกคลีกับชาวบ้าน จนเกิดอุปสรรคในการแสวงหาความรู้พันธุข์ของตน หลักการพัฒนาตามพุทธอาจสรุปได้ดังนี้

- ก. การพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐาน
- ข. การพัฒนาเพื่อพันธุข์
- ค. การทำลายกิเลสตัณหา
- ง. การส่งเสริมการทำหน้าที่และ
- จ. การส่งเสริมการพึ่งตนเอง

หลักธรรมพุทธศาสนาถือว่าการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกระดับต้องเริ่มที่จิตใจเป็นพื้นฐาน หากจิตใจยังไม่พัฒนายังมีความหลงผิด และยังเป็นอกุศล ย่อมไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาทางวัตถุและการสร้างสรรค์งานภายนอกให้บรรลุเป้าหมายได้ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาให้ได้ก่อนเข้าไปพัฒนาชุมชน มีจิตใจที่พัฒนาที่อิสระจากกิเลสตัณหา ทำให้สามารถนำคุณธรรมและแนวทางอันดีงามมาสู่ชุมชนได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้^{๘๘}

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรดำเนินบทบาทด้านการสงเคราะห์ ไว้ดังต่อไปนี้

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพาสเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการเป็นต้นที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ

๔. ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ทำเป็นศูนย์กลางและทำได้ดีมีโอกาสเตรียมตัวพร้อม ก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการท้องถิ่นจะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี

^{๘๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

^{๘๘} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), *พระกับปามีปัญหาอะไร*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

ขึ้นแล้วเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควรถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอุ่นใจแก่ประชาชน

๕. การสงเคราะห์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไปแม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างที่เป็นที่ทราบเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้ได้แก่บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ

และยังได้กล่าวถึงหลักธรรมการพัฒนาจิตใจมนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี มีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาด้านศีล ได้แก่ การพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน ตลอดจนมีความสุจริตทั้งทางกาย วาจาใจ และอาชีพ

๓. การพัฒนาด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาด้านการฝึกอบรมจิตตนเอง พัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นมีคุณธรรมเพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคงไม่ปล่อยให้จิตคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อสุขภาพจิตดีจะก่อให้เกิดมีสุขภาพดีไปด้วย

๔. พัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้ขบวนการความคิด การรับรู้ที่ไม่ถูกกิเลส อาทิวินโยนิสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญาตามหลักทางพุทธศาสนา^{๘๘}

ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ได้ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเสนอสาระสังเขปไว้ว่า

๑. การปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหล่อหลอมความคิด ทศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หลักธรรมสอนให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น เช่น เมื่อต้องการพ้นจากความยากจนก็ต้องขยันหมั่นเพียรและต้องแก้ไขสาเหตุของความยากจน เมื่อต้องการให้พืชผลเจริญงอกงามก็ต้องทะนุบำรุงและขจัดภัยของพืชเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมข้ออื่น ๆ ที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมคือหลักอิทธิบาท ๔ ว่าด้วย ฉันทะ พอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่, วิมังสะ หมั่นไตร่ตรองงานที่ทำ อันเป็นผลให้การทำงานมีผลดี ทำให้การทำงานมีความรอบคอบถี่ถ้วน และเกิดประโยชน์มากที่สุดมีคุณภาพที่สุด

๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง หมายถึง การลงมือประกอบการทำมาหากินด้วยตนเองโดยทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น ทำนาและเลี้ยงปลาร่องนาไปด้วย หรือทำไร่แบบผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ถั่วสลับกับพืชอย่างอื่น ในการพึ่งตนเองทาง

^{๘๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **ลักษณะของสังคมพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๗๙.

เศรษฐกิจแบบผสมผสานนี้จะได้ดีต่อเมื่อผู้ประกอบการใช้วิธีเดินทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนา คือ มีเป้าหมายในการเลี้ยงตนเองนั้นตามหลักกินที่อยู่แต่พอดี ไม่ใช่เพื่อกินที่อยู่ดี จึงไม่มีความจำเป็นที่จะขยายงานให้มีขนาดใหญ่โตเกินความจำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่หวังผลทางการค้า และกำไรธุรกิจ ผู้ที่สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข มีชีวิตที่เรียบง่าย และสันโดษ(ความพอใจในอัฐภาพ) ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นผู้เดินทางสายกลางพวกเขาไม่ร่ำรวยล้นฟ้า แต่ก็ไม่ลำบากยากจน สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข^{๙๐}

อำนาจ บัวศิริ ได้ให้ทัศนะข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจว่าวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกรักของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านเป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคงยิ่ง ปัจจัยทั้ง ๓ อย่างที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์

และสถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทยนับได้ว่า เป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์อยู่มาก โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้านเกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างดีที่สามารถรักษา โรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมันต์หรือความขลัง ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจนเกิดศรัทธาที่แก่กล้า เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรหมน้ำมันต์ นี้แหละเป็นวิธีการรักษาด้านจิตซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน

ดังนั้นพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่น จึงเป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาชน หรือการสร้างบ่อน้ำสาธารณะ^{๙๑}

พิสิฐ เจริญสุข กล่าวว่า การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนให้เป็นดี มีวินัย และคุณธรรม ตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สมดุลกับการพัฒนาควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ยังไม่

^{๙๐} ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติแนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๙๑} อำนาจ บัวศิริ ดร., *รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๖.

สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยมีเป้าหมายพัฒนา ดังนี้^{๙๒}

๑. พัฒนาจิตใจให้คนเป็นคนดี มีวินัยและคุณธรรม สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๒. เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

๓. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็กด้อยโอกาสคนไร้ที่พึ่งและผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับสวัสดิการ สังคม และบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนา ตนเองและเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

๔. เสริมสร้างความสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ได้รับบริการด้านกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนในเมืองและชนบท

แนวทางการพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรมสังคม

๑. การพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม

๑.๑ ให้สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจประชาชน โดย

(๑) เพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหาร จัดการ การปกครอง และการจัดศึกษา การศาสนาโดยเฉพาะการศึกษาสงฆ์

(๒) จัดให้มีกลไกของรัฐเพื่อประสานงาน และสนับสนุนช่วยเหลือการ ดำเนินงานของบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนและองค์กร ทางด้านศีลธรรมต่าง ๆ ให้เข้ามามีบทบาทใน กระบวนการพัฒนาจิตใจ

๑.๒ ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจตามแนวทางอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดย เสริมสร้างการรวมกลุ่มของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาจิตใจ ให้เป็น พื้นฐานในการร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้าน การประกอบอาชีพและการพัฒนาท้องถิ่น

๑.๓ พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจิตใจและการสร้าง ค่านิยมที่ดีงาม

๑.๔ ปรับปรุงการบริหารงานด้านการพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดให้วัดเป็นองค์กรกลางทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานพัฒนาจิตใจ และสามารถติดตามผลการ ดำเนินงานได้อย่างใกล้ชิด มีการกำหนดให้สมาคม มูลนิธิ ชมรมพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ องค์กร เอกชน และสถาบันทางสังคมที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ รวมตัวกันเป็นองค์กรศีลธรรมเพื่อพัฒนา จิตใจ โดยให้สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็น ประสานงาน

^{๙๒} พสิษฐ เจริญสุข, **คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

๑.๕ ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ^{๙๓}

สรุปได้ว่าการพัฒนาจิตใจของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการก่อนเสมอ โดยเฉพาะเป็นงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ชาวบ้านโดยตรง โดยการน้อมนำหลักการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีความสุขจิตด้วยกาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะ ให้มีพลังไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้ เป็นการพัฒนาคุณภาพจิตและเสริมสร้างคุณภาพจิตให้ประชาชนและสังคมมีความสุขสงบและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒.๔.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยา พระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคม อื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชนในเรื่องนี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงความรู้ นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้การอธิบายขยายความไว้ดังนี้

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ว่า^{๙๔}

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย
๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์
๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ

๘. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ

^{๙๓} พสิษฐ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, หน้า ๒๒-๒๖.

^{๙๔} พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖.

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ รูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ จะมีทั้งที่เป็นทางการคือการร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วยและทั้งที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสรุปรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์สังเขปได้ ดังนี้^{๙๕}

รูปแบบที่ ๑ เป็นการพัฒนาแบบ “ พระสงฆ์กับชาวบ้าน ” คือพระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่อาศัยกลไกของรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือข้าราชการอื่น ๆ

รูปแบบที่ ๒ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้าน การพัฒนาชุมชนรูปแบบนี้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ ลักษณะแรกเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ลักษณะที่สองเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นต่อต้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ เพราะตนเองต้องเสียผลประโยชน์ต่อเมื่อทำได้ว่า เหตุการณ์ภายในชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดาหรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนมากขึ้นก็จะอาสาเข้ามาช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

รูปแบบที่ ๓ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ชาวบ้าน และกำนัน การพัฒนารูปแบบนี้เกิดขึ้นในลักษณะที่ว่า ในระยะแรกพระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนโดยที่กำนันจะคอยดูอยู่ห่างๆ เพราะไม่แน่ใจว่างานพัฒนาจะสำเร็จหรือไม่ ต่อเมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กำนันจึงเข้าร่วมโครงการพัฒนากับพระสงฆ์เพราะไม่เช่นนั้นกำนันที่ไม่ทำอะไรจะดูเหมือนถูกพระสงฆ์แย่งชิงบทบาทช่วยเหลือชุมชนไป

รูปแบบที่ ๔ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ข้าราชการและชาวบ้าน รูปแบบของการพัฒนาชุมชนน้อยอย่างน้อยมี ๓ ลักษณะคือ

ลักษณะแรก เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ครูใหญ่และชาวบ้าน

ลักษณะที่สอง เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง และชาวบ้าน ซึ่งพัฒนาชุมชนในลักษณะนี้จะให้งานพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการฝ่ายปกครองของอำเภอ

ลักษณะที่สาม เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการที่นอกเหนือจากฝ่ายปกครองและชาวบ้าน

วิทยากร เชียงกุล ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นไว้ว่า การพัฒนาชุมชนในความหมายกว้าง คือการพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้น จะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ

^{๙๕}ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, วิทยานิพนธ์การศึกษาด้านสังคมวิทยา, วิทยาลัยการศึกษาด้านสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

ประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่ การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๙๖}

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางรูปร่าง มั่นสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริงมนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีโอกาสที่จะกระทำการต่าง ๆ สิทธิและโอกาสที่จะก้าวหน้า แสดงความรู้ ความสามารถ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้นเป็นต้น แต่โอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิและเสมอภาคในความสำเร็จของชีวิตโดยเท่าเทียมกัน และได้แยกแยะความหมายของชุมชนออกเป็น ๒ ด้าน คือการพัฒนาชุมชนในความหมายของงานและในความหมายของหลักและวิธีการทำงานโดยได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้^{๙๗}

๑. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “งาน” ก็คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่าง ๆ หมายถึงการกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ซึ่งสามารถมองเห็นจับต้องได้และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ สร้างท่าบ่ เหมืองฝาย สร้างโรงเรียน สถานือนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

๒. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “หลักและวิธีการทำงาน” หมายถึงการที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้าง “งาน” หรือสิ่งของ ถาวรวัตถุและองค์ประกอบต่าง ๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่มีความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยินยอมพร้อมใจกันของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของงานที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

ปรัชญาองค์การพัฒนาชุมชนเกิดจากการผสมผสานหลักการดังกล่าวเข้ากับ ความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตของคนมี ๕ ประการ คือ

^{๙๖} วิทยากร เขียงกุล, **พัฒนาชุมชน - พัฒนาสังคม**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^{๙๗} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

๑. บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่พึงได้รับความยุติธรรมและอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง
๒. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น
๓. บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิด เผย และแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก
๔. การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และสังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
๕. ถ้ามีโอกาสเมื่อไร บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้

ประเวศ ะสี การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้^{๙๘}

๑. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้นเป็นสำคัญยิ่ง การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ พัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง
๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผิดชอบที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน
๓. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ
๔. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้นนอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้วต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

^{๙๘} ประเวศ ะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

๕. การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในการระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๖. ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งบุคลากรงบประมาณ หรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดความสามารถจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้นการจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนรัฐบาลกล่าวคือชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐบาลก็เข้าไปให้ความสนับสนุนมากขึ้น ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาลจะต้องเป็นส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

๘. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙. ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียวต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐. การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นกระบวนการทางสังคม ดังนี้

๑๐.๑ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของ ปฏิบัติการโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๑๐.๒ การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้อง กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๑๐.๓ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงาน ย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑๐.๔ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนา ชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาหรือท้อถอย

พัฒน์ สุจำนงและคณะ ได้เสนอว่าการพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้^{๔๙}

๑. ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และความร่วมมือน่าสนใจของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการที่จะเป็นไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้ ในบั้นปลาย

๒. ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

๓. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือแผนหรือโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากประชาชนในชุมชน จะต้องไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้ประชาชน เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

๔. หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองในรูปของ สถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการเอง

๕. หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่ จะนำบริการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนไปสู่ชุมชน

๖. การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้น เป็นลำดับ

๗. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่าย ๆ ในชีวิตคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มคนที่ ยอมรับ หรือแนะนำได้ง่ายก่อนไปสู่ด้านอื่น ๆ ต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้านรู้และเคยชินอยู่แล้ว

๘. ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น จึงจะทำให้เกิดการยอมรับและ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้

^{๔๙}พัฒน์ สุจำนง และคณะ, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓-๒๖.

สมพร เทพสิทธา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่า ในการพัฒนาชุมชน ต้องใช้หลักการประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จะต้องมีการร่วมมือและประสานงานกัน ทุกฝ่าย โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ การประสานงานระหว่างภาครัฐบาล และภาคเอกชน การประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในชุมชนที่เรียกว่า บวร^{๑๐๐}

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ที่สำคัญ คือการยึดถือประชาชนเป็น ศูนย์กลาง เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เอง โดยมีวัดแกนนำเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่เหมาะสม โดยควรยึดหลักที่ว่าประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี มีความสามัคคี และสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องทำอย่างรอบคอบระมัดระวังด้วยการคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นเป็นที่ตั้งเสมอ

๒.๔.๓ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

นับแต่โบราณกาลมา วัดเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวบ้านตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่การสร้างวัดมา ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในท้องถิ่น นั้น หรือในกรณีพิเศษ อาจเกิดจากพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ทรงสร้างและอุปถัมภ์วัดนั้น ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงความรู้ และนักวิชาการหลายได้เสนอหลักการและทัศนะแนวคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

คติทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า การสร้างวัดตลอดจนสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ภายในวัดเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์มาก อันจะส่งผลให้ผู้ที่ได้ร่วมทำบุญมีความสุขทั้งในภพนี้ และภพหน้า และการทำบุญนั้น จะต้องทำด้วยสิ่งที่ดีที่สุด ชาวบ้านหรือผู้ที่ลงมือสร้างจึงได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถในเชิงช่างที่มีอยู่ทั้งหมด อันประกอบด้วยศรัทธา สร้างสรรค์ศิลปกรรมที่งดงามให้แก่วัด ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของศิลปกรรมต่าง ๆ ตามพระอุโบสถ วิหารคด ศาลาราย หอระฆัง ตลอดจนฝาผนังในพระอุโบสถ เป็นต้น เมื่อวัดถูกสร้างเสร็จก็มีกิจกรรมและความเป็นไปที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทระหว่างบ้านกับวัด เช่น ชาวบ้านมาบวชเรียนอยู่ในวัด ผู้ที่เข้ามาบวชก็มาเรียนรู้วิชาความรู้จากผู้บวชมาก่อน ในขณะที่เดียวกันก็ถ่ายทอดความรู้ในตระกูลของตนที่ติดตัวมาแต่วัด และผู้ที่มาบวชใหม่ ตลอดจนลูกหลานชาวบ้านที่ส่งมาเรียน จึงเกิดการสืบทอดความรู้ต่อ ๆ กันมาโดยมีวัดเป็นสื่อ

ในวันหรือโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ชาวบ้านได้มีโอกาสไปทำบุญที่วัดด้วยแรงศรัทธาและความตั้งใจที่จะทำให้การทำบุญนั้นเกิดอานิสงส์สูงสุด จึงทำให้การทำบุญในแต่ละครั้งแต่ละโอกาส มีรูปแบบ พิธีการที่เป็นลักษณะเฉพาะเกิดเป็นแบบแผน ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา

^{๑๐๐} สมพร เทพสิทธา, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุทฺทพิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

ต่าง ๆ นอกจากนี้ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เช่น ลิเก ละคร หนังตะลุง หนังใหญ่ ก็เกิดขึ้นในงานวัดนี้เอง^{๑๐๑}

พระครูนิวริฐธรรมชั้น ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม ควรให้การส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ในด้านการซื่อสัตย์สุจริต พึ่งตนเอง เคารพประเพณี และควรดำเนินการสืบสานไว้ให้คงอยู่ เช่น การส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีดังนี้

๑. การทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่
๒. จัดงานวันอนุรักษ์มรดกไทย
๓. จัดงานประเพณีสงกรานต์
๔. จัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖
๕. งานประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน วันเข้าพรรษา
๖. งานประเพณีทำบุญสารท
๗. งานตักบาตรเทโว ฯ วันออกพรรษา และเทศน์มหาชาติ
๘. งานประเพณีปิดทองพระ และลอยกระทง วันเพ็ญเดือน ๑๒

ทั้งหมดนี้เป็นประเพณีที่มีแต่ดั้งเดิม และได้มีการปรับปรุงพัฒนา ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน เป็นโอกาสในการใช้หลักธรรมให้คนได้ตระหนัก เข้าใจการอยู่ร่วมกันต่อผลที่ได้ปฏิบัติร่วมกันมาทุก ๆ ปี ควรที่จะอนุรักษ์และสืบสานไว้เป็นมรดกแก่อนุชนคนรุ่นต่อ ๆ ไป^{๑๐๒}

สมคิด โชติกวณิชย์ กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า เป็นวิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ ค่านิยม และกฎหมาย เป็นต้น และถ่ายทอดกันมาจากบรรพชนสู่อนุชนรุ่นหลัง

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นวิชาความรู้ที่มีความงดงามในตัวเอง เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาทราชวัง วัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คูน้ำ คันดิน โบสถ์ ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์ วิหาร เป็นต้น

๒. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด เช่น งานเขียนลายรดน้ำ ภาพเขียนตู้พระธรรม จิตรกรรมฝาผนัง ในหนังสืออุโบสถ พระวิหารงานจิตรกรรมในสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เช่น หนังสือตำราพิชัยสงคราม ตำรายาแผนโบราณ ตำราคชลักษณ์ ภาพพระพุทธรูป

๓. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น เครื่องจักสาน ฝ้ายฝ้ายชนิดต่าง ๆ ภาพชนะดินเผา เป็นต้น

๔. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนปฏิบัติในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งยอมรับปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยแบ่งได้ ๓ กลุ่ม คือ

^{๑๐๑} ประดิษฐ์ เหลืองอร่าม, **วัดบันไดทองเพชรบุรี : รูปลักษณ์แห่งความน่าสัมผัส**, เดลินิวส์, (๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๔), หน้า ๒๔.

^{๑๐๒} พระครูนิวริฐธรรมชั้น (นิวัฒน์ อคคคุตโต), **วัดพัฒนา ๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

๔.๑) ขนบธรรมเนียมประเพณี มีทั้งประเพณีเฉพาะบุคคล ได้แก่ การเกิดการตาย การโกนจุก การหมั้น การแต่งงาน การบวช การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และประเพณีส่วนรวมอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ ประเพณีทำบุญเข้าพรรษาและออกพรรษา ทอดกฐิน ประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีซีกพระ เป็นต้น

๔.๒) ภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ จารึกและคัมภีร์ต่าง ๆ ภาษาพูด ภาษาเขียน บทประพันธ์ที่ถ่ายทอดกันมาโดยการเล่าหรือเขียน เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเมือง เป็นต้น

๔.๓) ศิลปะการแสดง ได้แก่ การเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว โนราห์ เป็นต้น^{๑๐๓}

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอัปยศของการพัฒนาตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหวนไปหาปรัชญาตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ ได้มีการนำเอาแนวความคิดบางอย่างของพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

๑. การพัฒนาต้องอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในชนบท

๒. การพัฒนาโดยการปฏิบัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสธรูปธรรมแบบทุนนิยม เช่น การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงความเจริญในเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคทั่ว ๆ ไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้มนุษย์หลงลืมความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง

๓. ความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

๔. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหญ่ของการพัฒนาแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการพัฒนา” จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะบอกเราว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม อะไรเป็นสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้ จริยธรรมยังบอกเรามากกว่าว่า อะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อที่จะให้สังคมและชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตามเชิงพุทธนี้ถึงแม้จะมีได้เป็นการแก้ปัญหาในยุคหลังสังคมอุตสาหกรรมได้อย่างสิ้นเชิง แต่ก็ยังเป็นทางออกหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาในระดับหนึ่งคือการพัฒนาที่มีรากฐานทางด้านวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้ปรับตัวให้รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในปัจจุบัน การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้ จึงเป็นการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของการพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุโดยขาดการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งการพัฒนาเชิงพุทธนี้จะต้องพัฒนาทั้งด้านวัตถุกับจิตใจให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กันดังที่ทางคณะสงฆ์อัครเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมที่มีทั้งการพัฒนาวัตถุ และการพัฒนาจิตใจ^{๑๐๔}

^{๑๐๓} สมคิด โชติภวณิษฐ์, “บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่มีต่อกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๘-๑๗๐.

^{๑๐๔} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, *วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร:เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

กองวิจัยและวางแผน กล่าวถึง การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมว่า แนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๒๙ ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ หมวด ๓ ว่าด้วย แนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมข้อที่ ๓.๓ ที่ระบุว่า ในการวางแผนพัฒนา วัฒนธรรมทุกระดับให้ถือว่าศาสนธรรมเป็นบ่อเกิดสำคัญของการประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิต ของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมด้าน อื่น ๆ และหมวด ๖ ว่าด้วยองค์กรและระบบงานในการพัฒนาวัฒนธรรม ข้อ ๖.๒ ระบุว่า องค์กรของ เอกชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรมของชาติ คือ มูลนิธิ สมาคม ศาสนาสถาบัน และบริษัทห้าง ร้านทั้งหลาย ซึ่งควรมีโอกาสให้ความร่วมมือสนับสนุน ตามกำลังความสามารถ

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ซึ่งมีผลใช้ระหว่างพ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ ได้มียุทธวิธีในการดำเนินการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมไทยโดยมี เป้าหมายจะขอความร่วมมือบุคลากร ๒ กลุ่ม ให้มีส่วนเกี่ยวพันอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทาง วัฒนธรรม คือ

๑. ประชาชน

๒. เจ้าของผู้ครอบครองมรดกทางวัฒนธรรม คือ พระสงฆ์และวัดนั่นเอง

ผลงานของช่างมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นวัตถุคงทนและมีอยู่ในวัดทั้งสิ้น หากพระไม่ รักษาชาวบ้านจะเข้าไปช่วยอะไรก็ได้มาก การที่พระจะรักษามรดกเหล่านี้จะต้อง

๑. เรียนรู้ประวัติ และคุณค่าโดยกว้างขวาง

๒. ศึกษาอย่างจริงจัง จนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะเหล่านั้น อย่างน้อยก็ภายในวัด

๓. มีการประชุมสัมมนา เช่น ที่กำลังทำอยู่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๔. มีความสนใจอย่างจริงจังจนเกิด เข้าเนื้อตา ศิลปวัตถุนั้นพิจารณาและเห็นบ่อย ๆ จะ ทำให้เกิดความซาบซึ้ง

๕. พยายามฟื้นฟูช่าง ๑๐ หมู่ขึ้นในวัดที่พอจะทำได้

๖. อย่างน้อยสนับสนุนพระภิกษุที่สนใจให้เรียนรู้การซ่อมแซมที่ไม่เป็นการทำลายคือซ่อม จนไม่เหลือของเก่า

๗. เจ้าอาวาสอบรมพระเป็นระยะ ๆ ปรึกษาหารือกันในการหาวิธีจะดำรงศิลปวัตถุ เอกลักษณ์ช่างไทยเอาไว้ ขณะนี้มักจะทำไปในรูปแบบ วัตถุนิยม

๘. สร้างพิพิธภัณฑ์ของวัดโดยจัดให้ถูกต้อง น่าดู น่าสนใจ หากทำได้การเขียนประวัติของ วัตถุสิ่งก่อสร้างที่น่าภาคภูมิใจ โดยปรึกษาเจ้าหน้าที่ศิลปากรจังหวัด

๙. แลกเปลี่ยนดูงานระหว่างวัดต่าง ๆ เพราะแม้แต่ในจังหวัดเล็ก ๆ ทั่วประเทศจะมี มรดกชาติให้ชมได้เสมอ แต่มักจะขาดความสนใจจนทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว

๑๐. เข้าหาอดีตที่พระเป็นช่างเสียเอง เช่น ท่านชววินโข่ง พระจริยานุวัตร เขมจารีเถระ ศิลปะศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พระแก้ว ทองคำของกรมการณรงค์ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น เจ้าอาวาสมหาชัยมหาสารคาม ซึ่งมรดกภาพไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ ผลงานทางวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน และพิพิธภัณฑ์ของวัด ท่านมอบให้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามทั้งหมด

นอกจากนี้บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยยังมีอีกเรื่องหนึ่งคือ เอกลักษณ์ในเชิงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีการตักบาตรเทโว ประเพณีการตักบาตรดอกไม้ ประเพณีแห่พระของภาคต่าง ๆ ประเพณีโยนบัว ประเพณีทอดเทียนในพรรษา เป็นต้น โดยไม่ประยุกต์ให้มากเกินไป รักษาเอกลักษณ์ไว้ให้ได้เป็นการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง^{๑๐๕}

สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ยังยู่เพราะสถาบันสงฆ์และวัดนั้นเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อประเพณีวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางแห่งประเพณีและศิลปวัฒนธรรมทั้งของท้องถิ่น ของสังคม เป็นพื้นฐานแห่งความเป็นพุทธ เป็นไทย และเป็นเอกลักษณ์ประจำพระพุทธศาสนา เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าประจำชาติไทยเลยทีเดียว ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีส่วนสำคัญเป็นอันดับหนึ่งที่จะต้องให้การอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป

๒.๕ งานสาธารณสงเคราะห์ของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ ซึ่งเน้นหลักใหญ่ๆ ๓ ด้านด้วยกันคือ ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ด้านการพัฒนาท้องถิ่น และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ผู้วิจัยได้รวบรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนไว้ดังนี้

๒.๕.๑ ในการด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน

ในงานการสาธารณสงเคราะห์ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้นมีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. มีการดำเนินกิจกรรมการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน
๒. การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน
๓. การจัดและดำเนินกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีลสมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน

^{๑๐๕} กองวิจัยและวางแผน กรมการศาสนา, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๖-๑๐.

๔. การจัดและดำเนินกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้า-ออกพรรษา วันลอยกระทง วันปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ

๕. การจัดและดำเนินกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ ฯลฯ

๖. การจัดและดำเนินกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม ให้การศึกษาคุณธรรม จริยธรรมหลักการเรียนการศึกษที่สนับสนุนการเรียนรู้ และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม

๗. การจัดและดำเนินกิจกรรมการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชนชาวบ้านผู้มีปัญหาต่าง ๆ

๘. การจัดสถานที่ของวัดและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษาและโรงเรียน

๙. การดำเนินโครงการให้การอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง

๑๐. การดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย

๑๑. จัดโครงการอุทยานแห่งความจงรักภักดี เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรู้รักสามัคคี ทั้งในส่วนของชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มั่นคงยั่งยืน

๑๒. จัดโครงการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการเรียนรู้ของกลุ่มคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต

๑๓. จัดโครงการสร้างสุขภาวะคนในชุมชนให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่

๑๔. จัดกิจกรรมส่งเสริมโครงการให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม

๑๕. จัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น^{๑๐๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาด้านจิตใจประชาชนนั้น ประชาชนในจังหวัดนครปฐมนั้นมีการดำเนินโครงการและดำเนินการผ่านกิจกรรมที่คนในชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม โดยชุมชนตั้งอยู่ในหลักการที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรักษา ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ดังนั้นการพัฒนาด้านจิตใจของประชาชนในจังหวัดนครปฐมจึงมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

^{๑๐๖} กองวิชาการและแผนงานการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่ามา, แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่ามา ประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๑๘-๑๙.

๒.๕.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ในงานการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นนั้นมีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ชุมชนได้ใช้วัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณสุขประโยชน์ให้ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่าง ๆ

๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน

๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน

๕. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่าง ๆ

๖. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย/และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน

๗. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน

๘. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมและการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน

๙. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมในการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์

๑๐. การอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์

๑๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ

๑๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในด้านสาธารณภัยต่าง ๆ

๑๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง

๑๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๕. การดำเนินโครงการด้านการชลประทาน ส่งเสริมสนับสนุนระบบการชลประทานคลองส่งน้ำ ทางระบายน้ำ เพื่อการเกษตรกรรม เพื่อให้ประชาชนมีน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรมอย่างเพียงพอ

๑๖. การดำเนินโครงการฝึกอบรมและจัดตั้งศูนย์ให้บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้แก่ประชาชนและชุมชน

๑๗. การดำเนินโครงการและส่งเสริมด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ให้ประชาชน เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงวัย ผู้พิการ ผู้ป่วย ให้มีสวัสดิการที่ดี สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม

๑๘. การดำเนินโครงการปรับปรุงการจัดเก็บขยะมูลฝอย และกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างยั่งยืน

๑๙. การดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน เพื่อเพิ่มมูลค่าและรายได้แก่ประชาชน

๒๐. การดำเนินโครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อบำรุงดินให้มีคุณภาพที่ลดการใช้ปุ๋ยเคมีที่ทำให้ดินแข็งไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก^{๑๐๗}

สรุปได้ว่า งานการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครปฐมนั้น เน้นการพัฒนาท้องถิ่นแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่มั่นคงยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งและเน้นประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชน โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมอาชีพพื้นฐานของชุมชน ตลอดจนระบบสาธารณูปการให้ดีและเป็นระบบ ที่สำคัญในการดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นให้ความสำคัญกับวัด โดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางนั่นเอง

๒.๕.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ในงานการสาธารณสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น มีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน

๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการสนับสนุนให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ

๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง

๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน

๕. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะกาลปัจจุบัน

๖. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม โดยการสนับสนุนส่งเสริมใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมในการประติดต่อบริการงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๖.

๘. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับชุมชน

๙. การดำเนินโครงการ โดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ

๑๐. การดำเนินโครงการให้วัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

๑๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันปืยมหาราช ฯลฯ เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามเอาไว้

๑๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เพื่อเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่และแพร่หลายเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป

๑๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมสนับสนุนเสริมสร้างให้ประชาชนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

๑๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมสนับสนุนอนุรักษ์ฟื้นฟูโบราณสถานของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น และเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม

๑๕. การดำเนินโครงการและจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า ในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของประชาชนในจังหวัดนครปฐมนั้น เน้นการส่งเสริมอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นหลัก โดยมีการบูรณาการประยุกต์ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน และมีการประสานงานแลกเปลี่ยนศิลปะประเพณีวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น ๆ และติดต่อประสานงานหน่วยงานราชการเพื่อขอการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

๒.๖ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

การบริหารงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ภายใต้การดูแลของพระราชรัตนมณี เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ซึ่งท่านได้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ทั้งจังหวัดนครปฐม ดังนี้

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระธรรมเสนานี	ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	วังตะกู่
พระราชรัตนมณี	เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	พระปฐมเจดีย์
พระครูสุธีเจติยานุกูล	เลขา.เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	พระปฐมเจดีย์

^{๑๐๘} อ่างแล้ว, หน้า ๒๗

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระครูปรากฏการลักษาภิบาล	รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	ใหม่ปิ่นเกลียว
พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธรโร	เลข.รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	วังตะกู
อำเภอเมืองนครปฐม		
พระครูทักษิณานุกิจ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	ห้วยจระเข้ม
พระมงคลวรสิทธิ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	ลาดปลาเค้า
พระศรีปริยัติมุนี	เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	พระงาม
พระมหาอนุรักษ อภิรฤโข	เลข.เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	พระงาม
พระครูพิศาลสาธุวัฒน์	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	พะเนียงแตก
พระสมุห์เฉลิมพล จารุณโณ	เลข.รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	พะเนียงแตก
พระครูสุกิตติวารารณ	เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๑	วังตะกู
พระมหาอดิเรก ฐิตวุฑฒิ	เลข.เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๑	วังตะกู
พระครูสุวรรณเมธาภรณ์	เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒	ไร่เกาะต้นสำโรง
พระมหาชาติ ชาตเมธี	เลข.เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒	ไร่เกาะต้นสำโรง
พระครูสังฆรักษ์อวยพร ฐิติญาโณ	เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม	ดอนยายหอม
พระใบฎีกาสวรรค์ กิตติวณโณ	เลข.เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม	ดอนยายหอม
พระครูหริภูมิรักษ์	เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม	หนองดินแดง
พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐิตมโน	เลข.เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม	ลาดหญ้าแพรก
พระครูสุธรรมประสาท	เจ้าคณะตำบลทัพหลวง	ทัพหลวง
พระพิเชษฐ์ สุเมโธ	เลข.เจ้าคณะตำบลทัพหลวง	ทัพหลวง
พระมหาประสิทธิ์ชัย ปั่นทีโต	เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ	โพรงมะเดื่อ
พระวิจิตร ทินนวิโส	เลข.เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ	โพรงมะเดื่อ
พระครูวิมลประชานาถ	เจ้าคณะตำบลบางแขม	ดอนเสากะเอียด

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระพรสาราญ สมาจิตโต	เลข.เจ้าคณะตำบลบางแขม	ดอนเสาเกียด
อำเภอนครชัยศรี		
พระครูวิบูลสิริธรรม	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี	ตึกตา
พระครูสิริปัญญาภินันท์	เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี	สำโรง
พระปลัดประพจน์ สุภาโต	เลข.เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี	สำโรง
พระครูสิโรดมสุวรรณารักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี	ศิระชะทอง
พระกาเหว่าชาติสิริ	เลข.รองเจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี	ศิระชะทอง
พระครูสถิตบุญเขต	เจ้าคณะตำบลบางกระบือ	กลางบางแก้ว
พระวิทยาฐานธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลบางกระบือ	กลางบางแก้ว
พระครูพิทักษ์โพธิ์วัฒน์	เจ้าคณะตำบลศรีมหาโพธิ์	ศรีมหาโพธิ์
พระครูสังฆรักษ์ชัยยุทธ ฐิตธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลศรีมหาโพธิ์	ศรีมหาโพธิ์
พระครูสิริชัยสถิต	เจ้าคณะตำบลสัมปทวน	สัมปตาก
พระมหาไพศาล ไชยธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลสัมปทวน	กกตาล
พระครูพิทักษ์วีรธรรม	เจ้าคณะตำบลท่าพระยา	สิงห์
พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ	เลข.เจ้าคณะตำบลท่าพระยา	สิงห์
พระมหาเสวย ติสสวน	เจ้าคณะตำบลศิระชะทอง	น้อยเจริญสุข
พระอิสรา อิศรธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลศิระชะทอง	น้อยเจริญสุข
พระครูศรีสุตากร	เจ้าคณะตำบลวัดละมุด	กลางบางพระ
พระครูสังฆรักษ์วรรณวิสุทธิ สุวโส	เลข.เจ้าคณะตำบลวัดละมุด	ใหม่สุขคนธาราม
พระครูสิริชัยรังสี	เจ้าคณะตำบลห้วยพลู	พุทธธรรมรังษี
พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินโน	เลข.เจ้าคณะตำบลห้วยพลู	พุทธธรรมรังษี
อำเภอสามปราน		
พระพิมลสมณคุณ	เจ้าคณะอำเภอสามปราน	ไร่จิง

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระครูพิศิษฐ์สภการ ฐิตธมฺโม	เลข.เจ้าคณะอำเภอสามพราณ	ไร่ชิง
พระครูอดุลพัฒนาภรณ์	เจ้าคณะตำบลยายชา	เดชานุสรณ์
พระสมุห์ประสิทธิ์ กิตติภทฺโท	เลข.เจ้าคณะตำบลยายชา	เดชานุสรณ์
พระครูสิริชยาภรณ์	เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่	อ้อมใหญ่
พระปลัดเชวง สุขีโว	เลข.เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่	อ้อมใหญ่
พระครูจินดาภิชาตวรักษ์	เจ้าคณะตำบลบางช้าง	จินดาราม
พระใบฎีกาจตุพร จิตตกาโร	เลข.เจ้าคณะตำบลบางช้าง	จินดาราม
พระครูจารุวัฒนคุณ	เจ้าคณะตำบลไร่ชิง	หอมเกร็ด
พระธวัชชัย เขมจาโร	เลข.เจ้าคณะตำบลไร่ชิง	หอมเกร็ด
อำเภอบางเลน		
พระครูถาวรศีลวัตร	เจ้าคณะอำเภอบางเลน	ลานคา
พระปลัดเฉลิมศักดิ์ จันทวิโส	เลข.เจ้าคณะอำเภอบางเลน	บางภาษี
พระครูพิทักษ์สุขวัฒน์	รองเจ้าคณะอำเภอบางเลน	สุขวัฒนาราม
พระวัฒนา ฐานปัญญา	เลข.รองเจ้าคณะอำเภอบางเลน	สุขวัฒนาราม
พระครูบุญญาภิสิทธิ์	เจ้าคณะตำบลบางไทรป่า	บางไผ่นารถ
พระเกรียงเดช ฐานธมฺโม	เลข.เจ้าคณะตำบลบางไทรป่า	ไผ่สามตำลึง
พระครูไพศาลกิตติวรณ	เจ้าคณะตำบลบางระกำ	เวฬุวนาราม
พระสุขุม ปญญาปสุโต	เลข.เจ้าคณะตำบลบางระกำ	เวฬุวนาราม
พระมหาปรีชา ฐิริปัญญา	เจ้าคณะตำบลบางหลวง	บางหลวง
พระเกรียงศักดิ์ ถาวโร	เลข.เจ้าคณะตำบลบางหลวง	บางหลวง
พระครูโสภณกิจวิบูล	เจ้าคณะตำบลบางภาษี	บางภาษี
พระสมชาย สุขเขธิต	เลข.เจ้าคณะตำบลบางภาษี	บางภาษี
พระครูเกษมถาวรคุณ	เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง	บางเลน

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระศักดิ์ดา กลยาโณ	เลข.เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง	ลำพญา
พระครูปิยธรรมพิมล	เจ้าคณะตำบลบางปลา	บางปลา
พระครูวิจิตรปทุมานันท์	เจ้าคณะตำบลบัวปากท่า	บัวหวน
พระสมุห์สังข์ชัย ฐานิสฺสโร	เลข.เจ้าคณะตำบลบัวปากท่า	คลองเสมียนตรา
อำเภอกำแพงแสน		
พระครูอาทรภักทรกิจ	เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน	โพธิ์งาม
พระปลัดพิเชษฐ์ ธมมธโช	เลข.เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน	ท่าเสา
พระครูอมรบุญญารักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน	บ่อน้ำจืด
พระเสงี่ยม ญาณสีโล	เลข.รองเจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน	บ่อน้ำจืด
พระครูโกศลธรรมรัตน์	เจ้าคณะตำบลกำแพงแสน	วังน้ำเขียว
พระใบฎีกาอุดมศักดิ์ ทีปธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลกำแพงแสน	วังน้ำเขียว
พระครูสุนนสุนทรกิจ	เจ้าคณะตำบลห้วยม่วง	ทะเลบก
พระครูพินิตสุตาคม	เจ้าคณะตำบลห้วยขวาง	ลาดหญ้าไทร
พระปลัดสายชล จิตตกาโร	เจ้าคณะตำบลทุ่งลูกนก	ไร่แดงทอง
พระพรเทพ ปสนโน	เลข.เจ้าคณะตำบลทุ่งลูกนก	ไร่แดงทอง
พระครูสุธรรมนาถ	เจ้าคณะตำบลทุ่งขวาง	ปลักไม้ลาย
พระครูวิมลชัยสิทธิ์	เจ้าคณะตำบลกระต๊อบ	ไผ่ร่มรมย์
พระใบฎีกาไพศาล กมพูสิริ	เลข.เจ้าคณะตำบลกระต๊อบ	พระงาม
พระครูไพโรจน์ภักทรคุณ	เจ้าคณะตำบลดอนข่อย	สระพัง
พระวิทยา ปุญญาโณ	เลข.เจ้าคณะตำบลดอนข่อย	สระพัง
อำเภอดอนตูม		
พระครูนันทสิริคุณ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอดอนตูม	ลำเหย
พระศรีธีรวงศ์	เจ้าคณะอำเภอดอนตูม	พระประโทนเจดีย์

ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง	วัด
พระครูสังฆรักษ์ประวิทย์ วรรณโม	เลข.เจ้าคณะอำเภอดอนตูม	บางปลา
พระครูวิชัยวรคุณ	เจ้าคณะตำบลห้วยด้วน	ทุ่งพิชัย
พระครูวิมลญาณวัฒน์	เจ้าคณะตำบลสามง่าม	ดอนตูม
พระปลัดพล ดิถุขวีโร	เลข.เจ้าคณะตำบลสามง่าม	ลำเหย
พระครูวิชัยธรรมานุกุล	เจ้าคณะตำบลบ้านหลวง	สระสี่เหลี่ยม
พระวารินทร์ ญาณวิชิโย	เลข.เจ้าคณะตำบลบ้านหลวง	บ้านหลวง
อำเภอฟุทธมณฑล		
พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์	เจ้าคณะอำเภอฟุทธมณฑล	ไร่ชิง
พระครูปลัดถาวร ถาวโร	เลข.เจ้าคณะอำเภอฟุทธมณฑล	ไร่ชิง
พระครูบวรธรรมานุสิฐ	เจ้าคณะตำบลศาลายา	มะเกลือ
พระปลัดเอกนพพงษ์ ธีรธมโม	เลข.เจ้าคณะตำบลศาลายา	มะเกลือ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันแนวทางที่สำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

นริศชัย ชัยมาลา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”, จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ ๕๒.๙ บทบาทด้านเป็นรายด้าน พบว่า วัดมีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านการพัฒนาจิตใจมากที่สุดถึงร้อยละ ๙๐.๓๓ ซึ่งใกล้เคียงกับบทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร้อยละ ๙๐.๒๐ รองลงมาได้แก่ บทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ ร้อยละ ๗๒.๕๖ และพบว่า บทบาทด้านการศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๖๘.๔๐^{๑๐๙}

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องใช้การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามามีส่วนใน

^{๑๐๙} นริศชัย ชัยมาลา, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔).

กระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามความต้องการของพุทธบริษัทแต่ละกลุ่มวัดต้องมีลักษณะการวางแผนด้านนโยบายที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพของพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ก้าวทันโลกในยุคปัจจุบันโดยไม่ทิ้งสมณสาธูปและสมณสัญญา รวมทั้งการปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมา สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้ถึงความต้องการของผู้ใช้บริการที่วัดจะต้องใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานตลอดจนใช้เป็นแนวสำหรับกำหนดทิศทางการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมของพุทธบริษัททั้งนี้เพื่อความร่วมมือในการเป็นเจ้าของแหล่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน^{๑๑๐}

พระณัฐพล จิตธมโม (ปราบพินาศ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการปกครอง ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานครจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษา นักรธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๑๑}

พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพัสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นในบทบาทการบริหารวัด ในทศวรรษหน้า”, พบว่า ๑. วัดอุปประสงค์เพื่อการบริหาร ให้พระภิกษุปฏิบัติตามธรรมวินัย พัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรม จัดระเบียบการบริหาร การเงินและกิจการภายในวัดรวมทั้งพัฒนาให้เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ ๒. โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ๓. ภารกิจ ๖ ด้าน คือการปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีมมีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมีองค์การเผยแผ่พร้อม

^{๑๑๐} นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๑๑} พระณัฐพล จิตธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่างๆ ครอบอุนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอย

ดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ให้รูปแบบต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดอบายมุข^{๑๑๒}

พระอวยชัย อินศรีเมือง ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้ เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวไว้ ใน งานวิจัยไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัย ภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัดมี สภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นอุปสรรค

ในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัด กิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มี ถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของชาวอีสาน กิจกรรมวัน สำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรม รักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน^{๑๑๓}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัด เป็นแหล่งที่มีบทบาทสำคัญมากของประชาชน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางและศูนย์กลางสำคัญในการ ดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาจิตใจ การศึกษาสงเคราะห์และ ศูนย์การเรียนรู้สรรพสิ่ง การพัฒนาชุมชนการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ และเป็นที่พักพิงปรึกษาของประชาชน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางแห่งการติดต่อ ประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยงานราชการต่างๆ และหน่วยงานอื่นๆ อีกด้วย

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ได้มีผู้ ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันแนวทางที่สำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่ เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการ พัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการนั้น มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้าน การปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และ ยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้

^{๑๑๒} พระมหาเจริงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

^{๑๑๓} พระอวยชัย อินศรีเมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้ เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสุขสงบแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้^{๑๑๔}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปโย ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, จากผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าหากพระรูปใดไม่ได้ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๑๕}

พระมหาเจริญ คำราช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”, ผลการวิจัยพบว่า ในด้านปัจจัยจิตวิทยาสังคมพบว่าพระสังฆาธิการมีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก มีความคิดเห็นในการทำหน้าที่อยู่มาก ปัจจัยด้านสังคมพบว่า พระสังฆาธิการได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมชมเชยชมเชยอยู่ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมทางสังคมอยู่ในระดับมาก ส่วนบทบาทพระสังฆาธิการทั้ง ๘ ด้าน คือการเผยแผ่ธรรม การสาธารณสงเคราะห์ การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการพัฒนาจิตใจ และการให้การศึกษ อยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ตำแหน่งเจ้าอาวาสมีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนพบว่าระดับการศึกษามีผลต่อบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๑๖}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม

^{๑๑๔} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๑๕} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปโย, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๑๖} พระมหาเจริญ คำราช, “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖).

ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข

สุขและสาธารณะประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๑๗}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์”, จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึกนำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศ บรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มที่ตั้งเป้าหมายไว้ชัดเจน คือชุมชนปลอดจากอบายมุขโดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง^{๑๑๘}

พระมหาวิสมัญญา ทุยไธสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี: กลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดตราด”, มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีศึกษาวิจัยคุณภาพเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา คือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ในอำเภอเมืองจังหวัดตราด จากผลการศึกษาได้พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาของชุมชนจึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอน เพื่อใช้แก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนและส่งเสริมการไว้น้ำใจกันและกัน^{๑๑๙}

พระอนุชิต ชูเนียม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริงและที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริง และสิ่งที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำ

^{๑๑๗}พระมหาบุญมี อธิบุญโณ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๑๘}พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

^{๑๑๙}พระมหาวิสมัญญา ทุยไธสงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒).

ชุมชน มีความแตกต่างกัน และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ที่พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ .๐๕^{๑๒๐}

พระอุปกรณ์ ชูเชื้อ ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ”, ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการจัดการป่าด้วยการเป็นผู้ให้การศึกษา ผู้นำทางจิตใจ ผู้ให้การแนะนำส่งเสริมการประกอบอาชีพ ผู้นำด้านกิจกรรมกลุ่ม และผู้นำด้านการอนุรักษ์ป่า บทบาทดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า^{๑๒๑}

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายจากพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ๗ รูป จากวัด ๗ แห่งของ ๖ จังหวัดในภาคกลางและ ๒ รูป จากวัด ๒ แห่งของ ๒ จังหวัดในภาคตะวันออก และพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๑๒๒}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้นมีความสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทของวัดและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมของชุมชนและสังคมอยู่ในระดับมาก ทั้งการเผยแพร่ธรรม การสาธารณสงเคราะห์ การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสัมมาอาชีวะ ตลอดจนและสิ่งเสพติดและการให้การศึกษาแก่เด็กเยาวชนตลอดทั้งประชาชน ทำให้ชุมชนและสังคมมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตัวพระสงฆ์และวัดเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชน

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

^{๑๒๐} พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๐).

^{๑๒๑} พระอุปกรณ์ ชูเชื้อ, “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๑๒๒} มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”, นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันเป็นแนวทางที่สำคัญในการศึกษาซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

กองแผนงาน กรมการศาสนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, จากการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูป มีกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ

๑. ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่นความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

๒. ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้ง บรรยากาศภายในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๒๓}

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และการ พระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, จากการวิจัยพบว่า ในส่วนของวัดผลพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมที่แตกต่างกันจากท้องถิ่นที่มีความผูกพันกันน้อยที่สุดคือ ในชุมชนนครหลวงไปสู่ท้องถิ่นชนบทที่มีพลเมืองหนาแน่นน้อยมีวัดและพระสงฆ์ในท้องถิ่นน้อยแต่ประชาชนมีความต้องการและมีความผูกพันกับวัดมากที่สุดและพบว่าวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีหน้าที่สงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจโดยเป็นผู้ดำเนินการรักษาความเรียบร้อยการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสุขสงเคราะห์^{๑๒๔}

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทด้านการศาสนศึกษา^{๑๒๕}

^{๑๒๓} กองแผนงาน กรมการศาสนา, ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๒).

^{๑๒๔} ชำเลื่อง วุฒิจันทร์, “การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๒๕} ทวี ขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๓).

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพระภิกษุสามเณร การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่าง^{๑๒๖}

พระมหากฤษฏา นันทเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนาจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านการเผยแผ่ ศาสนธรรม บทบาทด้านการให้การศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์^{๑๒๗}

พระมหาบุญเกิด มะพารมย์ ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อเม้า อีสสุโร วัดป่าเลไลยก์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การพัฒนาชุมชนชนบทของหลวงพ่อเม้า อีสสุโร ท่านได้นำหลักพุทธธรรมและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์บูรณาการให้เป็นองค์ความรู้ เป็นวัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานของชุมชนตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น

การพัฒนาและการบริหารชุมชนของหลวงพ่อเม้า ท่านได้เน้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติ การทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน โดยยึดหลักธรรมชาติของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ท่านได้ใช้หลักพุทธธรรมนำการพัฒนา จึงสามารถช่วยแก้ปัญหาและลดปัญหาในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

^{๑๒๖} พระธนดล นาคสุวรรณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๒๗} พระมหากฤษฏา นันทเพชร, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒).

หลวงพ่อบุญมา อีสสุโร ท่านมีความเข้าใจและมีประสบการณ์ชีวิตเป็นพื้นฐาน เข้าใจในเรื่อง การพึ่งตนเองด้วยปัจจัย ๔ มีที่อยู่อาศัย เป็นต้น ท่านจึงทำงานเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ โดยไม่รอให้ ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นก่อนแล้วมาตามแก้ไขกันทีหลัง ความพยายามในการแก้ไขปัญหาด้วยความรู้ ความเข้าใจตามสภาพความจริง จึงทำให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และได้พัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กัน ในฐานะที่ท่านเป็นนักพูด นักคิด นักวิเคราะห์ นักพัฒนา และนักปฏิบัติการ ทำงานด้วยความ เสียสละอดทนจริงใจ และมีความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นมูลเหตุให้นำท่านไปสู่การ จัดทำโครงการต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น โครงการสร้างชลประทานขนาดกลางประจำตำบล ซึ่งใช้เวลาสร้าง ถึง ๔๐ กว่าปี การสร้างทางคมนาคมไปสู่หมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น โครงการที่ท่านนั้นประสบ ผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ

ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตนเองตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาจิตวิญญาณชาวชุมชนที่อยู่ใน ความดูแลรับผิดชอบนั้น ท่านก็ได้ปฏิบัติภาระหน้าที่ด้วยสติปัญญา ความเสียสละ อดทนตาม ศักยภาพของท่าน เพื่อนำชาวชุมชนและสังคมไปสู่สันติสุข^{๑๒๘}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิ มงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพ ค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถืออุดมคติตรเป็นเครื่องขัด เกลากิเลสเป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การ พัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้ เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุขและสาธารณะประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการ เป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๒๙}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมา ใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวรา ภรณ์”, จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการ กระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศน์ บรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการ พัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือชุมชนปลอดจากอบายมุขโดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิด การเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง^{๑๓๐}

^{๑๒๘} พระมหาบุญเกิด มะพารมย์, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่น ไทย ธานีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อบุญมา อีสสุโร วัดป่าเลไลยก์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

^{๑๒๙} พระมหาบุญมี อธิปัญญา, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิ มงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๓๐} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนา ชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทโธ (ชัยดี) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบตี (วีระ ภาทจารี)”, ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิบตี ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงาน กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครอง บทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์ บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม โดยมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมที่ดำเนินตามพุทธวิธีการสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวกและมีการนำหลักการสื่อสาร ตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส ใฝ่ใจ อยากรู้อยากเห็นประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเข้าถึงมหาชน หรือกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ รูปแบบการใช้สื่อบุคคล รูปแบบการใช้สื่อมวลชน รูปแบบการใช้สื่อเฉพาะกิจ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบตี (วีระ ภาทจารี) จึงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งเพราะความโดดเด่น ในด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการชี้ให้ทำ นำให้ดูอยู่ให้เห็น ยิ่งกว่านั้นรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านก็มีความหลากหลายทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำไปเป็นแบบอย่าง หรือประยุกต์ใช้ ในการเผยแผ่พุทธธรรมของนักเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนา สืบไป^{๑๓๑}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์นั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ คือการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วยเพราะฉะนั้นงานการสาธารณสงเคราะห์ของวัด คือ การจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันทั้งวัดและชุมชน

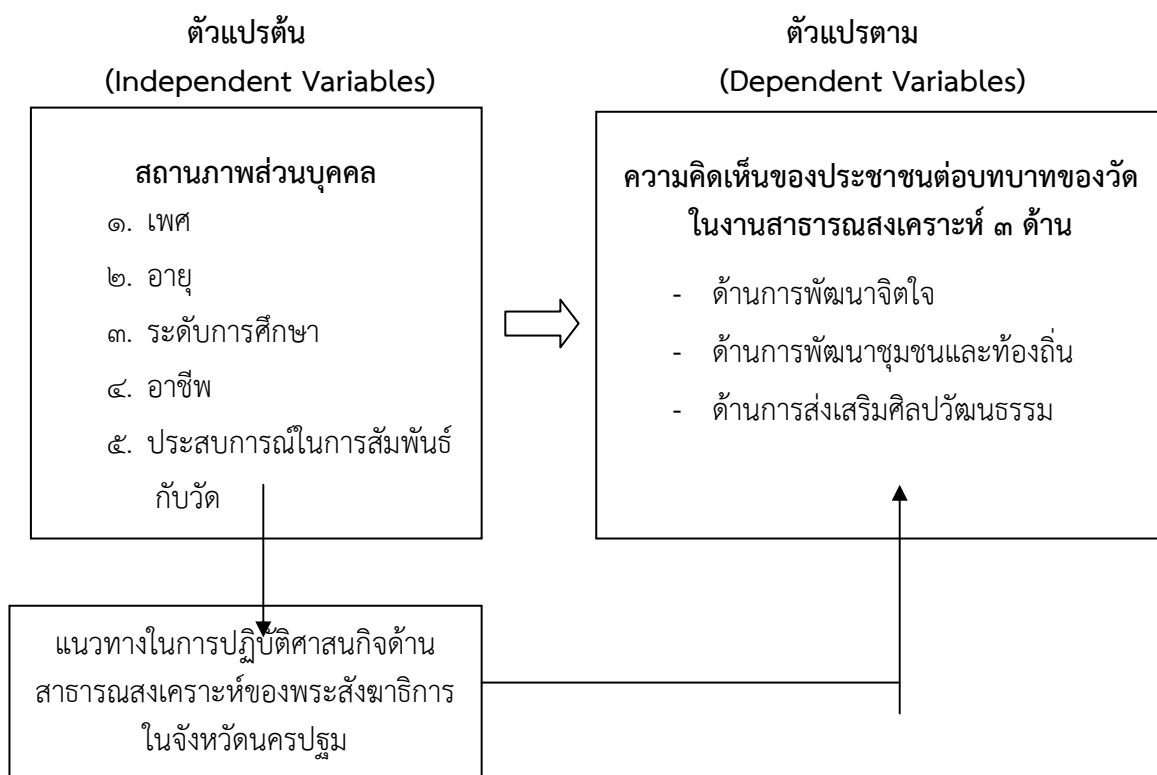
^{๑๓๑} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบตี (วีระ ภาทจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๘).

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัย เรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการพัฒนาจิตใจ ๒) ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัย เรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ได้แก่ ประชาชนใน ๗ อำเภอ ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งหมด ๘๒๙,๕๘๐ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักความแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane^๑) ในการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างคือ

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

^๑วีรยา ภัทรอาชาชัย, ผศ., หลักการวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อินเทอร์เน็ตพริ้นติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๓๑๔.

ประชากรรวมทั้งหมด ๘๒๙,๕๘๐ คน ความคลาดเคลื่อนทางสถิติระดับ .๐๕ ขนาดของ
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการคำนวณมีดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ} \quad e &= .๐๕ \\ N &= ๘๒๙,๕๘๐ \\ n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \end{aligned}$$

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{๘๒๙,๕๘๐}{1 + ๘๒๙,๕๘๐ (.๐๕)^2}$$

$$n = ๔๐๐ \text{ คน}$$

โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้แบ่งเป็น ๗ อำเภอ ในจังหวัดนครปฐม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอำเภอ

ลำดับ	รายการ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
๑	อำเภอเมืองนครปฐม	๒๗๔,๑๑๖	๕๘
๒	อำเภอกำแพงแสน	๑๒๒,๙๔๖	๕๗
๓	อำเภอนครชัยศรี	๑๐๕,๔๓๗	๕๗
๔	อำเภอดอนตูม	๔๕,๙๓๐	๕๗
๕	อำเภอบางเลน	๘๓,๗๕๖	๕๗
๖	อำเภอสสามพราน	๑๖๖,๖๓๑	๕๗
๗	อำเภอพุทธมณฑล	๓๐,๗๖๔	๕๗
	รวม ๗ อำเภอ	๘๒๙,๕๘๐ คน	๔๐๐ ชุด

ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้เนิการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน
๕ รูป ดังนี้

- ๑) พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี วัดสำโรง
- ๒) พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล) เจ้าคณะอำเภอบางเลน วัดลานคา
- ๓) พระครูอาทรภัทรกิจ (เกื้อกุล ชุฑทโก) เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน วัดโพธิ์งาม
- ๔) พระศรีธีรวงค์ (พระมหาสมัย สัจจวโร) เจ้าคณะอำเภอดอนตูม วัดพระประโทนเจดีย์

๕) พระศรีปริยัติมุนี (มหาสมบุรณ์ ทสฺสธมฺโม) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม วัดพระงาม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการ วิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด ซึ่งเป็นแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม รวม ๓ ด้าน ซึ่งเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ
๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

โดยมีมีระดับ เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๒ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า ระดับบทบาท	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า ระดับบทบาท	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า ระดับบทบาท	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า ระดับบทบาท	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า ระดับบทบาท	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๒) แบบสัมภาษณ์ การวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระมหาสม กลยาโณ,ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระปลัดสามารถ ธรรมธำโร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะ

^๒ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘

๓. พระมหาโยตะ ปยุตโต	สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๔. ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content validity) และความตรงตามโครงสร้าง(Construct validity)โดยการหาค่า IOC (Rovinelle & Hambleton)^๓ ซึ่งจะต้องมีค่าตั้งแต่ .๐๕ ขึ้นไป

๒. นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตการปกครอง จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach^๔ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .๙๖๗๐

๓. นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความงานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังพื้นที่ที่เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสังฆาธิการที่อยู่ในสังกัดจังหวัดนครปฐม

^๓ สมจิตร์ แก้วนาค, “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”, **ปริญญาานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๘.

^๔ ประยูร อาษานาม, **คู่มือวิจัยทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗.

จำนวน ๔๐๐ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมใช้ระยะเวลา ๑ เดือน

๔) ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาประมวลผลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

๑. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับการอธิบายสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การพิจารณาระดับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ทำได้โดยการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้ โดยแบ่งระดับการปฏิบัติออกเป็น ๕ ระดับ กำหนดความกว้างของแต่ละอันตรภาคชั้นเมื่อได้คะแนนช่วงห่างแต่ละช่วงแล้ว สามารถกำหนดระดับความสำคัญในแต่ละช่วงได้ดังนี้^๕

ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
๔.๕๐ - ๕.๐๐	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทน้อยที่สุด

๒. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (T-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม, การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ LSD (Least Significant Difference: LSD) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕, การวิเคราะห์คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยคิดเป็นความถี่ร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

^๕ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๕ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๔.๔ ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๔๐๐)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๖๐	๔๐.๐๐
หญิง	๒๔๐	๖๐.๐๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๔๑	๓๕.๒๕
๒๐ - ๓๐ ปี	๘๐	๒๐.๐๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๕๔	๑๓.๕๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๔๕	๑๑.๒๕
๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐	๑๕.๐๐
๖๑ ปีขึ้นไป	๒๐	๕.๐๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. อาชีพ		
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๖๘	๑๗.๐๐
พนักงานเอกชน	๓๕	๘.๗๕
ธุรกิจส่วนตัว	๔๐	๑๐.๐๐
ค้าขาย	๒๐	๕.๐๐
เกษตรกรรม	๔๕	๑๑.๒๕
รับจ้าง	๕๔	๑๓.๕๐
นักเรียน, นักศึกษา	๑๒๔	๓๑.๐๐
อื่น ๆ	๑๔	๓.๕๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๔. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๒๐	๕.๐๐
มัธยมศึกษาตอนต้น	๙๐	๒๒.๕๐
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๑๑๕	๒๘.๗๕
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๔๑	๑๐.๒๕
ปริญญาตรี	๘๐	๒๐.๐๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๕๔	๑๓.๕๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

๕. ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

ต่ำกว่า ๕ ปี	๒๕๔	๖๓.๕๐
๕ - ๑๐ ปี	๘๕	๒๑.๒๕
๑๑ - ๑๕ ปี	๓๖	๙.๐๐
๑๖ ปีขึ้นไป	๒๕	๖.๒๕
	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒๕ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษา จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๕ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์วัดต่ำกว่า ๕ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๕๔ คิดเป็น ร้อยละ ๖๓.๕๐

๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการพัฒนาจิตใจ (๒) ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น (๓) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๕๑	๐.๕๔๗	มาก

๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๓.๗๕	๐.๔๘๖	มาก
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๓.๖๔	๐.๕๘๘	มาก
ภาพรวมทั้ง ๓ ด้าน	๓.๖๓	๐.๕๔๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๕$) ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$) ด้านการพัฒนาจิตใจ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาจิตใจ (n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮ่องน้อย	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน	๔.๕๑	๐.๗๓๓	มากที่สุด
๒. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน	๓.๗๗	๐.๗๓๔	มาก
๓. วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน	๓.๗๐	๐.๘๒๐	มาก
๔. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	๓.๗๐	๐.๙๗๒	มาก
๕. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญ	๓.๕๘	๐.๙๐๕	มาก

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น			
๖. วัดมีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้า วัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธอันดี งาม	๓.๕๔	๐.๙๕๖	มาก
๗. วัดมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และ ปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน	๓.๖๕	๑.๐๖๔	มาก
๘. วัดมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอน ศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนใน สถานศึกษาและโรงเรียน	๓.๕๑	๑.๐๐๕	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮ่องน้อย	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๙. วัดมีการอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษา สงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง	๓.๑๔	๐.๙๗๔	ปานกลาง
๑๐. วัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย	๓.๐๙	๐.๘๕๑	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๖๒	๐.๙๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้าน
สาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒$)
และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้
ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน
ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๐๙$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ
ด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาชุมชน
และท้องถิ่น

(n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นของประชาชน
---	----------------------------

ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. วัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่างๆ	๓.๗๒	๐.๙๓๕	มาก
๒. วัดมีการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓.๕๕	๐.๙๒๓	มาก
๓. วัดมีการสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน	๓.๔๕	๐.๙๔๑	ปานกลาง
๔. วัดมีการณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน	๓.๕๕	๑.๑๐๐	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๕. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ	๓.๕๔	๐.๙๕๓	มาก
๖. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย/และ การป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน	๓.๖๔	๐.๙๒๘	มาก
๗. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน	๓.๔๑	๑.๐๐๗	ปานกลาง
๘. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานี ตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความ สงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน	๓.๓๖	๑.๐๒๒	ปานกลาง
๙. วัดมีการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/ พิพิธภัณฑสถาน/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่ โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์	๓.๗๑	๑.๐๐๖	มาก
๑๐. วัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และ อนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ใน การจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์	๔.๕๑	๐.๙๗๒	มากที่สุด
ภาพรวม	๓.๖๔	๐.๙๗๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๓๖$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ	ระดับความคิดเห็นของประชาชน
---	----------------------------

พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. วัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน	๓.๕๖	๐.๙๔๑	ปานกลาง
๒. วัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ	๓.๗๑	๐.๙๕๓	มาก
๓. วัดมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่อนุชนรุ่นหลัง	๓.๕๑	๐.๘๔๕	มาก
๔. วัดมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน	๓.๔๒	๑.๑๐๐	ปานกลาง
๕. วัดมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะกาลปัจจุบัน	๓.๕๔	๐.๙๗๒	มาก
๖. วัดมีการให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๓.๗๐	๐.๙๒๘	มาก
๗. วัดมีการประติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	๓.๖๓	๑.๐๐๗	มาก

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๘. วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน	๓.๖๔	๑.๐๒๒	มาก
๙. วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ	๓.๖๓	๑.๐๐๖	มาก

๑๐. วัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป	๓.๘๑	๐.๙๒๓	มาก
ภาพรวม	๓.๖๑	๐.๙๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.81$) ด้านวัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.46$) ด้านวัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t - test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๖ - ๔.๒๐

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ

(n = ๔๐๐)			
บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ	เพศ	t	Sig.

ด้านสาธารณสุขกระทรวง พระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม	เพศชาย (๑๖๐ คน)		เพศหญิง (๒๔๐ คน)			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๗๑	๐.๕๖๒	๓.๗๕	๐.๔๘๘	๑.๖๑	๐.๑๕๗
๒. ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	๓.๗๕	๐.๕๙๘	๓.๖๔	๐.๕๙๗	๑.๒๖	๐.๒๘๒
๓. ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	๓.๖๒	๐.๖๓๕	๓.๕๒	๐.๗๐๘	๑.๗๔	๐.๑๒๖
ภาพรวม	๓.๖๙	๐.๕๙๘	๓.๖๔	๐.๕๙๘	๑.๕๔	๐.๑๘๘

โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขกระทรวงพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในจังหวัด นครปฐม	อายุ												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๑๔๑ คน)		๒๐- ๓๐ ปี (๘๐ คน)		๓๑ - ๔๐ ปี (๕๔ คน)		๔๑ - ๕๐ ปี (๔๕ คน)		๕๑ - ๖๐ ปี (๖๐คน)		๖๑ ปีขึ้นไป (๒๐ คน)			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	\bar{X}	S.D	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๗๓	๐.๗๙๐	๓.๘๐	๐.๗๐๕	๓.๗๖	๐.๖๐๘	๓.๗๐	๐.๕๒๗	๓.๙๓	๐.๒๕๒	๓.๑๐	๐.๓๔๖	๑.๒๑	๐.๓๐๗
๒. ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	๓.๖๙	๐.๘๕๑	๓.๖๙	๐.๖๖๘	๓.๗๓	๐.๗๐๙	๓.๗๗	๐.๖๓๙	๓.๙๓	๐.๕๓๕	๓.๔๐	๐.๖๓๐	๐.๔๒	๐.๘๓๗
๓. ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	๓.๙๖	๐.๖๖๖	๓.๗๑	๐.๖๙๙	๓.๗๔	๐.๕๔๘	๓.๘๐	๐.๕๑๘	๔.๑๔	๐.๗๗๘	๓.๑๐	๐.๒๕๓	๒.๒๐	๐.๐๕๖
ภาพรวม	๓.๗๙	๐.๗๖๙	๓.๗๓	๐.๖๙๑	๓.๗๔	๐.๖๒๒	๓.๗๖	๐.๕๖๑	๔.๐๐	๐.๕๒๒	๓.๒๐	๐.๔๑๐	๑.๒๘	๐.๔๐๐

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
จังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม
จำแนกตามอาชีพ (n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ	อาชีพ																F	Sig.
	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ (๖๘ คน)		พนักงานเอกชน (๓๕ คน)		ธุรกิจส่วนตัว (๔๐ คน)		ค้าขาย (๒๐ คน)		เกษตรกร (๔๕ คน)		รับจ้าง (๕๔ คน)		นักเรียน, นักศึกษา (๑๒๔ คน)		นักเรียน/นักศึกษา (๑๔ คน)			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑.ด้านการพัฒนาจิตใจ	๔.๐๕	๐.๘๑๑	๓.๘๒	๐.๖๘๖	๔.๐๘	๐.๘๒๕	๓.๘๒	๐.๖๘๐	๓.๙๐	๐.๖๔๔	๓.๙๐	๐.๙๑๐	๓.๘๐	๐.๘๕๓	๐.๑๒	๐.๙๕๑	๑.๘๖	๐.๒๗๙
๒.ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๔.๐๙	๐.๖๙๓	๓.๗๗	๐.๖๗๘	๓.๗๕	๐.๕๘๙	๓.๗๙	๐.๖๖๑	๓.๗๔	๐.๘๐๖	๓.๕๗	๐.๘๕๕	๓.๖๑	๐.๖๑๑	๐.๔๑	๐.๗๔๔	๑.๘๔	๐.๗๒๖
๓.ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๓.๘๓	๐.๗๔๖	๓.๗๐	๐.๖๘๘	๔.๐๐	๐.๔๗๑	๓.๗๐	๐.๖๙๐	๓.๗๘	๐.๕๖๐	๓.๕๐	๐.๗๔๕	๓.๖๒	๐.๙๐๔	๐.๒๙	๐.๘๓๓		๐.๙๗๗
ภาพรวม	๓.๙๙	๐.๗๕๐	๓.๗๖	๐.๖๘๔	๓.๙๔	๐.๖๒๘	๓.๗๗	๐.๖๗๗	๓.๘๑	๐.๖๗๐	๓.๖๖	๐.๘๓๗	๓.๖๘	๐.๗๘๙	๐.๒๗	๐.๘๕๓		๐.๖๖๑

โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษา (n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในจังหวัด นครปฐม	ระดับการศึกษา												F	Sig.
	ประถมศึกษา (๒๐ คน)		มัธยมศึกษา ตอนต้น (๙๐ คน)		มัธยมศึกษาตอน ปลายหรือ เทียบเท่า (๑๑๕ คน)		อนุปริญญาหรือ เทียบเท่า (๕๑ คน)		ปริญญาตรี (๘๐ คน)		ปริญญาตรี ขึ้นไป (๕๔ คน)			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑.ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๙๑	๐.๕๖๕	๔.๐๑	๐.๗๘๗	๓.๙๒	๐.๘๕๓	๓.๘๐	๐.๖๙๓	๓.๗๗	๐.๙๐๗	๔.๐๖	๐.๗๔๙	๐.๙๖	๐.๔๓๑
๒.ด้านการพัฒนา ท้องถิ่น	๓.๘๐	๐.๕๕๑	๓.๙๔	๐.๖๙๐	๓.๙๕	๐.๗๙๒	๓.๘๗	๐.๑๑๕	๓.๙๖	๐.๖๙๘	๔.๐๑	๐.๖๔๔	๐.๐๕	๐.๙๙๕
๓.ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	๓.๘๐	๐.๔๖๕	๓.๘๒	๐.๕๑๒	๓.๗๙	๐.๗๗๒	๓.๑๓	๑.๒๗๐	๓.๖๕	๐.๗๔๖	๓.๕๘	๐.๗๑๒	๑.๔๓	๐.๒๒๓
ภาพรวม	๓.๘๔	๐.๕๒๗	๓.๙๒	๐.๖๖๓	๓.๘๙	๐.๘๐๖	๓.๖๐	๐.๖๙๓	๓.๗๙	๐.๗๘๔	๓.๘๘	๐.๗๐๒	๐.๘๑	๐.๕๕๐

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

(n = ๔๐๐)

บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด									
	ต่ำกว่า ๕ ปี (๒๕๔ คน)		๕ - ๑๐ ปี (๘๕ คน)		๑๑ - ๑๕ ปี (๓๖ คน)		๑๖ ปีขึ้นไป (๒๕ คน)		F	Sig.
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๕๔	๐.๘๑๙	๓.๗๙	๐.๖๒๓	๓.๖๐	๐.๗๓๔	๓.๖๔	๐.๗๖๗	๒.๑๐	๐.๐๖๖
๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๓.๙๓	๐.๖๓๙	๓.๗๗	๐.๗๒๐	๓.๖๕	๐.๖๔๔	๓.๙๒	๐.๕๒๗	๔.๖๕	๐.๕๖๘
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๓.๙๙	๐.๖๔๔	๓.๘๗	๐.๖๖๐	๓.๗๓	๐.๕๘๐	๓.๙๓	๐.๖๗๗	๓.๖๒	๐.๔๕๖
ภาพรวม	๓.๘๒	๐.๗๐๑	๓.๘๑	๐.๖๖๘	๓.๖๖	๐.๖๕๓	๓.๘๓	๐.๖๕๗	๓.๔๖	๐.๓๖๓

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดมีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

ประชาชนตอบแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้าน
สาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ ตารางแสดงปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสา
ธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาจิตใจ

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ		
ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	
๑	วัดยังไม่มีเทศนาสั่งสอนให้ประชาชน เข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนิน วิถีชีวิตปัจจุบันได้อย่างจริงจัง	วัดควรจัดให้มีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชน เข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้ เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบันได้ อย่างจริงจัง
๒	ยังไม่มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ให้ความรู้ และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนา ให้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆไป	ควรมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ให้ความรู้และ อบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
๓	วัดทุกวัดยังไม่จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็ก เยาวชน	วัดทุกวัดควรจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดู ร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน เพื่อแบ่งปัน ความรับผิดชอบกับเด็กๆ
๔	บางวัดไม่ตระหนักถึงวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิ สาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	วัดต้องตระหนักถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ควรมีการจัดกิจกรรมอย่างจริงจัง
๕	วัดยังไม่ตระหนักถึงการจัดกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรมตามวิถี ชาวพุทธอันดีงาม	วัดควรส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้า วัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาว พุทธอันดีงาม
๖	วัดยังไม่มีคำปรึกษาและแก้ปัญหา ทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิต ให้แก่ประชาชน อย่างจริงจัง	วัดควรมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้าน จิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน อย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรม
๗	บางวัดไม่มีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการ อบรมและสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อ พัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษาและ โรงเรียน	ทุกวัดควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นัก เรียนในสถานศึกษาและโรงเรียน
๘	บางวัดไม่มีการอุปการะเด็กเยาวชน และ	วัดควรช่วยกันอบรมเด็กเยาวชน และมอบ

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	
ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
มอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง	ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง
๙ วัดบางวัดจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ แต่ก็มีปัญหาอย่างอื่นเพิ่มเข้ามาด้วย	การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี เป็นสิ่งดีแต่ต้องไตร่ตรองให้ดีกว่าก่อน
๑๐ การจัดกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด แต่มีปัญหาเรื่องงบประมาณ	ควรมีงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด

ตารางที่ ๔.๑๒ ตารางแสดงปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	
ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑ วัดบางแห่งไม่เป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่างๆ	การสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่างๆ ต้องสร้างบ้าง ไม่ควรถึงขนาดที่ว่าจะไม่สร้างเลย
๒ วัดบางแห่งก็จัดส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ มากเกินงาม	วัดควรมีการส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามสมณสาธูป
๓ วัดไม่ค่อยสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน	วัดควรสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน

๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น		
ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	
๔	วัดบางวัดไม่มีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน	วัดควรมีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน และวัดต้องปลอดภัยจากเสพติดเองด้วย
๕	การอบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆนั้นต้องไม่รีบร้อน ไม่กระทบญาติโยม	วัดควรมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ อย่าไปรีบร้อน
๖	การให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างจริงจัง	วัดควรมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน
๗	วัดกับประชาชนไม่ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน	วัดควรมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน
๘	การจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน บางครั้งก็มีปัญหาติดตามมาด้วย	วัดควรขจัดปัญหาการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น
๙	การจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑสถาน/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ ไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ	รัฐบาลควรจัดงบประมาณในการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑสถาน/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์
๑๐	การยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ บางครั้งก็ไม่คืนของให้ครบ หรือเกิดการชำรุด	การให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์นั้นควรอย่างยิ่งที่ต้องรักษาของที่ยืมไป

ตารางที่ ๔.๑๓ ตารางแสดงปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ปัญหา		ข้อเสนอแนะ
๑	วัดไม่มีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน	วัดควรมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน
๒	การให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามนั้นต้องทำอย่างจริงจัง	วัดควรให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติอย่างจริงจัง
๓	การอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง เป็นสิ่งที่ต้องทำร่วมกันทั้งวัดและชุมชน ข้าราชการท้องถิ่น	วัดควรมีการร่วมมือกับชุมชน ข้าราชการท้องถิ่น ในการสนับสนุนการจกกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง
๔	บางวัดไม่ให้ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกของท้องถิ่น	วัดควรมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน
๕	วัดไม่มีความรู้ในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน	วัดควรเรียนรู้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน
๖	การใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณี ไม่มีงบประมาณสนับสนุน	รัฐบาลควรจัดงบประมาณช่วยเหลือวัดให้เป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๗	วัดขาดการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	วัดควรมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
๘	วัดบางวัดขาดความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน	วัดควรมีความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน เพื่อเผยแพร่และสอนคนอื่นเขาได้

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม		
ปัญหา		ข้อเสนอแนะ
๙	ศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ มักจะเป็นวัด	ควรกระจายงานอันเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน กับหน่วยงานอื่นๆ ด้วย
๑๐	วัดจัดสถานที่ บรรยากาศ ให้เหมาะสมในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป ยังไม่ดีพอ	วัดควรจัดสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนต่อไปให้ดี ให้เหมาะสม

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๕ รูป ดังนี้

- ๑) พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี วัดสำโรง
- ๒) พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล) เจ้าคณะอำเภอบางเลน วัดลานคา
- ๓) พระครูอาทรภักดิ์ (เกื้อกูล ชุฑทโก) เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน วัดโพธิ์งาม
- ๔) พระศรีธีรวงศ์ (พระมหาสมัย สจจวโร) เจ้าคณะอำเภอดอนตูม วัดพระประโทนเจดีย์
- ๕) พระศรีปริยัติมุนี (มหาสมบุรณ์ ทสฺสธมโม) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม วัดพระงาม

๑) ปัญหา อุปสรรคด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

โดยภาพรวมบทบาทของวัดในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้น วัดได้มีการร่วมมือร่วมใจประชาชนเช่น จัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมด้านศีลธรรมและการสำรวมกาย วาจาใจ ด้านจิตใจ ทำให้ชาวบ้านกับวัดความเป็นอยู่ที่ปกติสุข โดยที่เดียวแต่ปัญหาอุปสรรคก็มีคือด้านบุคลากร พระที่จะทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีจำนวนลดน้อยลงมาก จริงๆ^๑ วัดได้ให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชนเกือบครบทุกอย่าง โดยคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนเป็นที่ตั้งด้วยดีเสมอมา และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เป็นอย่างดี โดยการให้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน ปัญหาอุปสรรคก็คงจะอยู่ในด้านที่ทางวัดจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก

^๑ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี วัดสำโรง (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

เกี่ยวกับงานในด้านนี้^๒ ส่วนในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านก็ถือว่าได้อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านภาษาและขนบประเพณีอันดีงาม แต่ยังไม่สามารถเผยแพร่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไปสู่ชุมชนอื่นๆ และทำให้ชุมชนได้ตระหนักในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้จริง^๓

สาธารณสงเคราะห์เป็นงานที่หนักอีกด้านหนึ่งของพระสังฆาธิการ เพราะการที่จะช่วยเหลือใครได้ต้องมีทั้งงบประมาณและบุคลากร นั้นทำให้เกิดปัญหาที่ว่า จะหางบประมาณจำนวนหลายๆ ขนาดนั้นได้อย่างไร ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคตามมาว่าการจัดแบ่งสรรค้งงบประมาณควรจะเป็นแบบใด เพื่อให้เหมาะสมที่สุด^๔ อีกทั้งการจะไปช่วยเหลือสาธารณประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนอีกด้วยเหมือนกัน เพราะเมื่อเราช่วยเหลือกลุ่มชนกลุ่มหนึ่ง แล้วอีกกลุ่มหนึ่งหรือกลุ่มที่เหลืย้อมที่จะมีข้อโต้แย้งว่า ทำไมเราไม่ช่วยเหลือเขาด้วย ทั้งที่เขาก็มีความลำบากหรือจำเป็นที่จะให้ช่วยเหลือเหมือนกัน^๕

๒) ข้อเสนอแนะต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

งานด้านสาธารณสงเคราะห์จึงควรให้มีการสร้างเสริมสนับสนุนบุคลากรให้มากขึ้นจะดี และสิ่งที่ควรปรับปรุงคือต้องหาวิธีที่จะสามารถแนะนำแนวทางให้คนในชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เข้าถึงหลักธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตได้^๖ ซึ่งวัดควรส่งเสริมสร้างปลูกจิตนิสัยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันทำ กันคิด และเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขด้วยกัน^๗ ข้อเสนอแนะและวัดควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้รู้และให้ความสำคัญปลูกฝังการรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีนี้ไว้ โดยใช้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้

^๒ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล) เจ้าคณะอำเภอบางเลน วัดลานคา (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๓ พระครูอาทรภักทกิจ (เกื้อกุล ชุทโท) เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน วัดโพธิ์งาม (สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๔ พระศรีธีรวงศ์ (พระมหาสมัย สจจวโร) เจ้าคณะอำเภอดอนตูม วัดพระประโทนเจดีย์ (สัมภาษณ์ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๕ พระศรีปริยัติมุณี (มหาสมบุรณ์ ทสสมโม) เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม วัดพระงาม (สัมภาษณ์ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๖ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี วัดสำโรง (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๗ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล) เจ้าคณะอำเภอบางเลน วัดลานคา (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

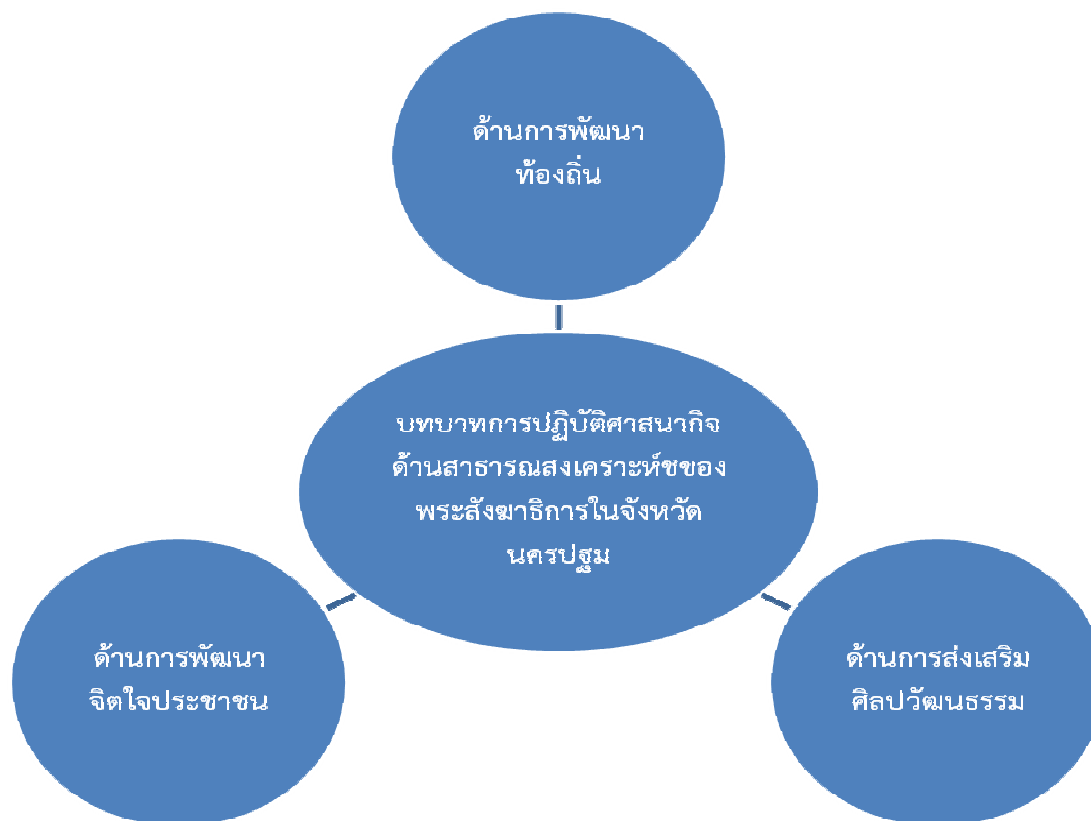
ทิศทางในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรยึดหลักแบบเดิมที่พระมหาเถระท่านมอบนโยบายให้ถือปฏิบัติอยู่แล้ว^{๘๘} และควรปรับปรุงยุคตีให้เหมาะสมกับภาวะการณ์สมัยใหม่ ที่สำคัญต้องปลูกฝังให้พระเรามีความเสียสละเพื่อสังคมก็จะเป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่ายเป็นอย่างสูง และวัดควรพัฒนาวัดให้เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ^{๘๙} และควรสร้างภาพลักษณ์ของวัดให้ได้ ๕ ประการคือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาพระธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้เกิดความรู้สึกว่าวัดกับชุมชนเป็นหน่วยงานเดียวกัน^{๙๐}

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

^{๘๘} พระครูอาทรภักทกิจ (เกื้อกุล ชุทฺทโก) เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน วัดโพธิ์งาม (สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^{๘๙} พระศรีธีรวงศ์ (พระมหาสมัย สจฺจวโร) เจ้าคณะอำเภอดอนตูม วัดพระประโทนเจดีย์ (สัมภาษณ์ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^{๙๐} พระศรีปริยัติมุนี (มหาสมบุรณ์ ทสฺสธมโม) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม วัดพระงาม (สัมภาษณ์ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body of Knowledge) ทำให้ได้ทราบเกี่ยวกับบพทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ข้อค้นพบดังกล่าวทำให้เห็นว่า คณะผู้บริหารหรือพระสังฆาธิการภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม ให้ความสำคัญต่อการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือสังคมและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือสังคมในด้านธรรมะเพื่อปลูกฝังคุณธรรม ให้เกิด ให้มี และให้เจริญภายในจิตใจของประชาชนตลอดถึงการช่วยเหลือด้านวัตถุที่อำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมาก โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบพทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการพัฒนาจิตใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๐๙$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย

ด้านการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๓๖$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน

ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ด้านวัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๔๖$) ด้านวัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน

ซึ่งงานด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหลักของสวรรค์ของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุด้านจิตใจ กระทำได้ด้วย

- ๑) เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง
- ๒) ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารามณ์ให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์ ด้านวัตถุ กระทำได้ด้วย

๑) แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

๒) นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของสงฆ์ที่ได้กำหนดไว้เป็นระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อหนึ่ง “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กำหนดว่า “เป็นวิธีการดำเนินสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่นๆ กิจการเหล่านี้อาจเป็นกิจการที่ทำเองหรือ โครงการที่กำหนดเองเป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราวก็ได้

๒) การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งได้ดำเนินการ เพื่อประโยชน์

๓) การช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้าง฼าปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และอื่น ๆ

๔) ช่วยเหลือกิจการประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสพอุทกภัย การประกันอัคคีภัย การประสพวาตภัย หรือครวาวอากาศ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่พระสังฆาธิการออกปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นประชาชนทั่วไป ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๔๐๐ คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t - test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒๕ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษา จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๕ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์วัดต่ำกว่า ๕ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๕๔ คิดเป็น ร้อยละ ๖๓.๕๐

๕.๑.๒ เรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๕$) ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$) ด้านการพัฒนาจิตใจ

๕.๑.๒.๑ ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการพัฒนาจิตใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๐๙$) ด้านวัดมี

การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย

๕.๑.๒.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๓๖$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน

๕.๑.๒.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ด้านวัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๔๖$) ด้านวัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๓.๑ เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๒ อายุ พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วน

๕.๑.๓.๓ อาชีพ พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๓.๔ ระดับการศึกษา พบว่า ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๓.๕ ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดมีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๔ ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม สรุปได้ดังนี้

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่องานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์มาก โดยปัญหาลำดับที่ ๑ คือการขาดแผนงานและการกระจายงาน และอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ ลำดับที่ ๒ คือขาดการจัดกิจกรรมการด้านส่งเสริมในงานการสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ลำดับที่ ๓ คือขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน ลำดับที่ ๔ คือขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า และลำดับสุดท้ายคือขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นแนวทางในการแก้ปัญหาคือวัดต้องมีการวางแผนงานที่ดีและมีการแบ่งงานกระจายงานในด้านการพัฒนาจิตใจให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ และวัดต้องมีการสร้างกิจกรรมและส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชนในงานพัฒนาจิตใจ และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจนและมั่นคง และวัดต้องจัดหางบประมาณและทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนเพื่อจะได้ร่วมมือกันทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และต้องมีประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน ตลอดจนวัดต้องพัฒนาส่งเสริมบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารีวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ในภาพรวมทั้ง ๓ ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการพัฒนาจิตใจ จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการพัฒนาจิตใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๐๙$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหาภุชญา นันทเพชร** ได้

ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่างๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหา ศิลปวัฒนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด และยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนาจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญ จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และบทบาทด้านการให้การศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์^๑

๕.๒.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ด้านการพัฒนาชุมชนและ ท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ย สูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) ด้านวัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืม สิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๓๖$) ด้านวัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อ ความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระอนุชิต ชู เนียม** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของ พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริงและที่ คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาท ของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริง และสิ่งที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน ตาม ความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน มีความแตกต่างกัน และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชน ที่พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ .๐๕^๒

๕.๒.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการ ปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ด้านวัดมีสถานที่ บรรยากาศอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และ สืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๔๖$) ด้านวัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิ

^๑พระมหาภุชญา นันทเพชร, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒.

^๒พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับ ผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

ปัญหาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอวยชัย อินทร์เมือง ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวไว้ ในงานวิจัยไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบไม่เป็นอุปสรรค ในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม ภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชา และอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) วัดควรให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนให้มากเป็นพิเศษ ควรมีการทำงานที่เป็นระบบระเบียบและมีเครือข่ายเดียวกัน และควรมีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างมีความสามัคคี

๒) วัดควรกำหนดนโยบายและแผนงาน และจัดงบประมาณ เพิ่มบุคลากร มีการติดตามผลงาน ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจังและมีความต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังให้ชุมชนและคนไทยใกล้ชิด และเห็นความสำคัญของวัด มีแผนการและมาตรการในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการทำงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพต่อไป

๓) วัดควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมอันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงในสังคม เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านศิลปวัฒนธรรมตลอด ประเพณีอันดีงามของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดให้มีความสามัคคีกันของประชาชนในสังคมไทยกับพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรนำผลของการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการด้านสาธารณสงเคราะห์ ในจังหวัดนครปฐม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

^๓พระอวยชัย อินทร์เมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, บทคัดย่อ.

๒) ควรนำปัญหาที่ได้จากการวิจัยนี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหาคือ โดยให้ทุกภาคส่วน ในจังหวัดนครปฐม มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

๓) ควรมีการปรับปรุงกลยุทธ์และบูรณาการการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัดนครปฐม ให้สม่ำเสมอและทั่วถึงยิ่งขึ้น

๔) ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการก่อสร้างที่มีหลักวิชาการ เช่น การสร้างอย่างไรให้ประหยัดพลังงาน ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมในระยะสั้นและระยะยาวน้อยที่สุด

๕) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาและประยุกต์ใช้จริงกับพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ทุกระดับ เพื่อความมั่นคง ยั่งยืนของพระพุทธศาสนาสืบไป

๖) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนางานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ให้สมบูรณ์ถูกต้อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของวัดในการช่วยเหลือและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน

๒) ควรทำการศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนาวัด และพัฒนาตนเองของพระภิกษุสามเณรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๓) ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในด้านการใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธ

๔) ควรศึกษาวิจัยแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาในแง่มุมอื่นอีก เช่น ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์แผนโบราณ (ยาสมุนไพร)

๕) ควรศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นที่ต้องการสำหรับพุทธบริษัทแต่ละกลุ่มอย่างละเอียดต่อไป เพื่อสามารถนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมของวัด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ . วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองวิจัยและวางแผน กรมการศาสนา. รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.

กองวิชาการและแผนงานการพัฒนารวมชนเทศบาลตำบลท่าผา. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนารวมชนเทศบาลตำบลท่าผา ประจำปี ๒๕๕๓.

กีรติ ศรีวิเชียร. อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาททางสังคมของวัดในการแสวงหา เส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๓๘.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

จุฬารัตน์ บุญยากร. วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

เฉลิม จันปฐมพงศ์ และคณะ. ประวัติศาสตร์สังคมไทย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เสถียรไทย, ๒๕๒๐.

ชำเรือง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

ชูศรี วงศ์รัตน์. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๑.

เดโช สวานานนท์. การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๕.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ทัศนะขัดข้องหนอ. กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๐.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

เบญจวรรณ กำธรวัชระ. เอกสารการสอนวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๔.

ประดิษฐ์ เหลืองอร่าม. วัดบันไดทองเพชรบุรี : รูปลักษณ์แห่งความน่าสัมผัส. เติลินิวส์, ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๔.

ประทีป สนามชัย. สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา. ม.ป.ท. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

ประยูร อาษานาม. คู่มือวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. ประชาคนตาบด. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ปราชญา กล้าผจญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗.

พระครูนิวิฐธรรมชั้น (นิวัฒน์ อคคคุตโต). วัดพัฒนา ๕๑. กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนา สถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนธาวโร), พระมหาธรรมาธิปไตย ธีรปัญญา และพระศรีรัตนมุนี. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทการแสวงหาหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตปัญญา). สืบสานพระพุทธศาสนาสู่สุขสันต์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). การคณะสงฆ์และพระศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). พระกับป่ามีปัญหอะไร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสสุธมโม). สารภาค ๑๕. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน). การพัฒนาวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม, ๒๕๔๗.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน(อุทัย แสงอ่อน). หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. การจัดระเบียบสังฆมณฑล. นนทบุรี:รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระมหาสมทรง สิรินธโร. บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.
- _____ . ลักษณะของสังคมพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๒๗.
- _____ . สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. พุทธธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.
- พัฒน์ สุจันง และคณะ. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- พิสนุ ฟองศรี. วิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียมฟ้าการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พิสิฐ เจริญสุข. คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- พุทธทาส ภิกขุ. รากฐานที่มั่นคง แห่งความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

- ไพบุลย์ เสียงก้อง. **“หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔.
- ภิญโญ สาธร. **การบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.
- _____. **การบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : หจก.บางกอกบล็อกล, ๒๕๓๔.
- วราคม ทีสุภะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๗.
- วิทยากร เชียงกุล. **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม.** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.
- สงวนศรี วีรัชชัย. **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- สมพร เทพสิทธา. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สภาอุทฺทงคิสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- สมานจิต ภิรมย์รัตน์. **วัดพัฒนา ๔๑.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจการพระศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **พุทธสังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๖.
- สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. **สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน,** ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา), ๒๕๔๙.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายเถรสมาคม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- _____. **วัดพัฒนา ๔๖.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖.
- _____. **วัดพัฒนา ๕๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐
- สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.
- สุพัตรา สุภาพ. **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **วัดกับสังคมเมือง. ในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย,** ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗.
- แสง จันท์งาม. **พระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. วารสารเสียงธรรม. สำนักงานคณะกรรมการประณมศึกษาแห่งชาติ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๒.
- อนงค์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๐.

อำนาจ บัวศิริ ดร. รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

อรุณ รักรธรรม. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. “ปัจจัยส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ทวี ขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ธวัช บุญมณี. บทบาทในอุดมคติ บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. การบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร ๒๕๔๖.

นริศชัย ชัยมาลา. “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ชองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการใจจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระชนดล นาคสุวรรณโณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหากฤษฏา นันทเพชร. “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒.

- พระมหาเจริญ คำราช. “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.
- พระมหาทะนงชัย บุรณพิสุทธิ์. “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.** มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.
- พระมหาบุญเกิด มะพารมย์. “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่น ไทยกรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อแม่ อีสโร วัดป่าเลไลยก์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”.
- วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนารัฐบาลศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.
- พระมหาบุญมี อธิบุญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาไพสิทธิ์ สัตยารุช. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีพระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.** มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.
- พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล. “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบตี (วีระภทฺทจารี)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระอวยชัย อินทร์เมือง. “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- พระอนุชิต ชูเนียม. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตรดิตถ์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตรดิตถ์, ๒๕๕๐.
- พระอุปกกรณ์ เชื้อนิล. “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- ภัทรพร สิริกาญจน. “หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- สมคิด โชติกวณิชย์. “บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่มีต่อกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ กศ.ม.** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙.

สมจิตร แก้วนาค. “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตร
ฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”. **ปริญญาานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.**

๒. ภาษาอังกฤษ

Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977).

Don Hellriegel. **Management**. Third Edition. Addison - Wesley Publishing Company .Lmc. , 1982.

E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. Second Edition. California : Science Research Associates Lnc.,1995.

Fled M.P. Man. **Psychology in The Industrial Environment**. London : Butterworth And Co.. Ltd., 1971.

Gulick L. And Urwick J.. **Papers on The Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Hurlock E.. **Adolescent Development**. New York : Mcgraw - Hill Book, 1995.

Luthans Freeman. **Organization Behavioral**. 7th Ed. Singapore : Mcgraw - Hill,1995.

Nunnally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950).

Remmer.V.P.. **Introduction to Psychology**. New York : Mcgraw - Hill, 1996.

Stark, R. **Sociology**. California : Wadsworth,1992.

William Ouchi. **Organization And Management**. Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่อง

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระมหาสม กลยาโณ,ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระปลัดสามารถ ธมฺมธำโร	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๓. พระมหาโยตะ ปยุตฺโต	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม

๔. ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

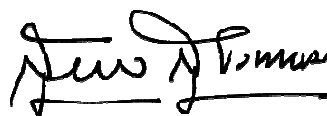
นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

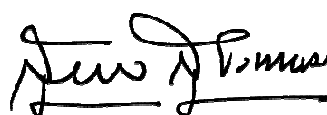
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๓๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระ
สังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา
ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้ว
นี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ทวงถามเงินค่าธรรมเนียม
ของบัณฑิตวิทยาลัย
ตามใบแจ้งหนี้
๒๒ มี.ค ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

[Faint signature and stamp]

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

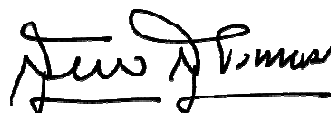
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ค
ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)
เรื่อง : บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดนครปฐม

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑	วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการ ดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ให้ความรู้และอบรม ปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนา จิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๓	วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงาม ความดีแก่เด็กเยาวชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญ ของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖	วัดมีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและ เยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรม ตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗	วัดมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘	วัดมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอน ศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนใน สถานศึกษาและโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙	วัดมีการอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษา แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลด ภาระผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐	วัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยัง เยาว์วัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๑	วัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้าง สาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	วัดมีการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริม ประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึด ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓	วัดมีการสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความ เป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนใน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
	ชุมชน								
๑๔	วัดมีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติด แก่เด็กเยาวชนและประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย และ การป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชน ในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้าน ความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เพื่อความสงบ สุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานีตำรวจชุมชน/ สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	วัดมีการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์/ และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและ ประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	วัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัด กิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๑	วัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับ ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอัน เป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒	วัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓	วัดมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการ อนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔	วัดมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึง ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
	และมีความห่วงหาในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน								
๒๕	วัดมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็น ว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	วัดมีการให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการใน อนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือ องค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรม และอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๘	วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยน ความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙	วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูล ข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐	วัดจัดสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ใน การอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัด
นครปฐม

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๒๐ ปี

๒๐ - ๓๐ ปี

๓๑ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๕๑ - ๖๐ ปี

๖๑ ปีขึ้นไป

๓. อาชีพ

ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ

พนักงานเอกชน

ธุรกิจส่วนตัว

ค้าขาย

เกษตรกรรม

รับจ้าง

แม่บ้าน

อื่นๆ ระบุ

.....

๔. ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

ปริญญาตรี

ปริญญาตรีขึ้นไป

๕. ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

ต่ำกว่า ๕ ปี

๕ - ๑๐ ปี

๑๑ - ๑๕ ปี

๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่านต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม ท่านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน **ระดับมากที่สุด**

๔ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน **ระดับมาก**

๓ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับน้อย

๑ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน						
๑	วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการ ดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน					
๒	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ให้ความรู้และอบรม ปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนา จิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน					
๓	วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงาม ความดีแก่เด็กเยาวชน					
๔	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิ สาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น					
๕	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญ ของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็น ต้น					
๖	วัดมีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและ เยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรม ตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม					
๗	วัดมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน					
๘	วัดมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอน ศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนใน สถานศึกษาและโรงเรียน					
๙	วัดมีการอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษา แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลด ภาระผู้ปกครอง					

ข้อที่	บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑๐	วัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยัง เยาว์วัย					
๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น						
๑๑	วัด เป็น แกน นำ ประชาชน ในการ สร้าง สาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรต่างๆ					
๑๒	วัดมีการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริม ประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึด ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
๑๓	วัดมีการสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความ เป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนใน ชุมชน					
๑๔	วัดมีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติด แก่เด็กเยาวชนและประชาชน					
๑๕	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ					
๑๖	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย และ การป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน					
๑๗	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชน ในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้าน ความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน					
๑๘	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เพื่อความ สงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานีตำรวจ ชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น					
๑๙	วัดมีการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์/ และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียน และประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์					
๒๐	วัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัด กิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์					
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม						

ข้อที่	บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๒๑	วัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับ ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอัน เป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน					
๒๒	วัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ					

ข้อที่	บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๒๓	วัดมีการสนับสนุนการจักกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง					
๒๔	วัดมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน					
๒๕	วัดมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน					
๒๖	วัดมีการให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
๒๗	วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
๒๘	วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน					
๒๙	วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ					
๓๐	วัดจัดสถานที่ บรรยายภาค บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อคิดเห็น,ข้อเสนอแนะของประชาชนต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....
.....
ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ปัญหา อุปสรรค

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค

ข้อเสนอแนะ

ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ช่วยกรุณาตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ
ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V1	216.3667	1320.5851	-.0094	.9676
V2	216.4667	1316.1195	.0996	.9674
V3	216.3333	1307.4023	.2743	.9671
V4	216.5333	1298.2575	.3735	.9669
V5	216.3333	1304.1609	.2094	.9675
V6	216.7667	1258.8747	.7299	.9659
V7	216.6667	1307.8161	.1573	.9676
V8	216.5333	1300.4644	.2250	.9675
V9	216.6333	1283.4126	.4932	.9667
V10	216.3667	1319.0678	.0082	.9679
V11	216.8000	1271.5448	.6928	.9661
V12	216.6000	1260.8000	.7412	.9659
V13	216.9000	1260.5759	.7496	.9659
V14	217.1333	1271.4299	.4918	.9668
V15	216.4333	1288.8747	.5712	.9665
V16	216.3000	1276.7690	.7090	.9661
V17	216.5000	1277.3621	.6231	.9663
V18	216.4000	1279.5586	.6193	.9663
V19	216.3333	1288.7126	.4751	.9667

V20	216.7333	1279.7195	.5360	.9665
V21	216.8667	1274.5333	.6044	.9663
V22	216.7667	1266.8747	.6486	.9662
V23	216.7000	1256.0793	.7488	.9659
V24	216.7667	1254.6678	.7435	.9659
V25	216.8000	1255.4759	.7514	.9658
V26	216.5667	1247.4954	.8094	.9656
V27	216.9000	1256.9897	.7340	.9659
V28	216.8000	1281.5448	.4082	.9671
V29	216.8667	1277.8437	.5099	.9666
V30	216.7333	1252.8920	.7008	.9660

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9670

ภาคผนวก ฉ
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๑

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนสุธี เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์จรัญ ฉายา จารุธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๔๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในสังกัดของพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

อ.พ.ด.
อธิการบดี
อ.จ.ม.ค.ค.พ.
๓๑.๖.๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท
โทร. ๐๘๔-๕๕๙-๑๔๙๔

ภาคผนวก ข
ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒(๕)/๐๙๕

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓๙ มิถุนายน ๒๕๕๕

ประวัตผู้วิจัย

